

تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی ایران بر قدرت

منطقه‌ای ایران در غرب آسیا با رویکرد کیفی

حسین یعقوبی^۱، مهناز گودرزی^۲، مهرداد صادقی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۲

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست پنجم، شماره ۹۶، پاییز ۱۴۰۱

20.1001.1.1735501.1401.25.96.3.2

چکیده

تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی ایران بر قدرت منطقه‌ای ایران در غرب آسیا هدف این پژوهش می‌باشد. فرهنگ ملی شامل کلیه افکار، عقاید، رسوم و احساساتی که افراد یک ملت از یکدیگر آموخته‌اند... روش این پژوهش با رویکرد کیفی و با روش تحلیل محتوا متکی به مصاحبه است، جامعه آماری مشتمل بر ۳۰ نفر از نخبگان حوزه فرهنگ ملی شامل: اساتید دانشگاه استان اصفهان و خارج از استان، مراکز فرهنگی و مدیران راهبردی می‌باشد. بر اساس الگوی مفهومی ترسیم‌شده به‌منظور تعیین رابطه بین گویه‌ها، ابعاد و موضوع، پرسش‌نامه ضریب لاوشه تدوین و در جامعه خبرگی توزیع، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل گردیده است.

بر اساس فرمول ضریب لاوشه و تحلیل عاملی از ۱۱۹ شاخص کلی فرهنگ ملی ۷۹ شاخص که بعد ملی ۴۰ و بعد دینی و ارزشی ۳۹ و قدرت منطقه‌ای ۳۹ شاخص طراحی شده و ۱۱۶ شاخص پرسشنامه بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ داشته و روایی همگی تأیید گردیده است و ۴ شاخص که مربوط به بُعد ملی از مؤلفه‌های موقعیت سرزمینی، میهمان‌نوازی، عناصر قومی مذهبی بوده زیر عدد ۰/۳۳ بوده و حذف گردیده است. بر اساس آلفای کرونباخ برای پرسشنامه فرهنگ ملی با ابعاد ملی (۰/۹۵۰) و دینی (۰/۹۶۰) برابر با (۰/۹۷۲) و برای پرسشنامه قدرت منطقه‌ای با (۰/۸۹۶) محاسبه شده است و با توجه به مقادیر ضریب آلفای کرونباخ، می‌توان استنباط نمود که ابزار پژوهش از پایایی نسبتاً مطلوبی برخوردار است.

واژگان کلیدی:

فرهنگ ملی، قدرت منطقه‌ای، مردم‌سالاری دینی، ولایت فقیه، مهدویت

^۱ - دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، ایران yobi40@yahoo.com

^۲ - دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، ایران (نویسنده مسئول) @odarzi@khuif.ac.ir

^۳ - استادیار گروه مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)،

۱- مقدمه و بیان مسأله

۱-۱- مقدمه موضوع

از آنجاکه غنا و عمق هر فرهنگی تا حد زیادی بسته به قدمت آن فرهنگ می‌باشد، فرهنگ ملی ایرانی با سابقه‌های طولانی و در مواجهه با تنگنای گوناگون آبدیده شده و استحکام لازم را به دست آورده است. اطمینان ایرانی از زیربنای فرهنگی خود باعث شده که او از زمان تشکیل اولین امپراتوری جهان به دست خود تاکنون، از طرح فرهنگ‌های دیگر در کنار فرهنگ خود نهراسد. بدین ترتیب، فرهنگ ایرانی از تجربیات فرهنگی دیگران، استفاده کرده و به رشد و ترقی خود ادامه داده است. ایرانیان هنگامی که از اصول و ویژگی‌های انسان دوستانه و مترقی فرهنگ اسلامی آگاهی پیدا کردند، آن را با آغوش باز پذیرفتند و با گرایش ایرانیان به فرهنگ اسلامی، بر روی ریشه و شجره طیبه توحید- به‌عنوان محور فرهنگ اسلامی- درختی تنومند به وجود آمد که باعث شد فرهنگ و تمدن اسلامی در سراسر جهان و مناطق مختلف پیرامونی از جمله غرب آسیا گسترش یابد و بدون شک، گسترش فرهنگ اسلامی، مدیون استفاده از تجربیات طولانی ایرانیان با فرهنگ بود. باروی کار آمدن جمهوری اسلامی ایران، توجه به فرهنگ اسلامی و ایرانی در رأس کارها قرار گرفت. این امر از آنجا اهمیت پیدا کرد که پیروزی انقلاب اسلامی مدیون تکیه کردن رهبران آن به فرهنگ اسلامی و ایرانی بود. از آنجاکه جامعه ایرانی جامعه‌ای دینی و مذهبی است، طبیعتاً فرهنگی و دارای خواست‌ها و آرمان‌های فرهنگی است. چنین جامعه‌ای با جوامع مادی و دنیوی که تنها به مسائل مادی زندگی می‌اندیشد و فرهنگ و هنر را به‌عنوان تأمین‌کننده نیاز شخصی خویش می‌شناسد، تفاوت عمیق دارد.

هرچه فرهنگی اسلامی، ایرانی و انقلابی در منطقه غرب آسیا ارتقاء یابد، حوزه‌ی قدرت سازی جمهوری اسلامی ایران در روابط بین‌الملل در سطح جهانی و منطقه‌ای تقویت خواهد شد که لزوم چنین امر مهمی اتخاذ تدابیر خاص و ویژه و راهبردی می‌باشد. بنابراین سؤال اصلی تحقیق عبارت است از اینکه مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی ایران بر قدرت منطقه‌ای ایران در غرب آسیا کدامند؟ هدف اصلی: تدوین مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی ایران بر قدرت منطقه‌ای ایران در غرب آسیا

هدف فرعی: تعیین مؤلفه‌های فرهنگ ملی ایران بر قدرت منطقه‌ای ایران در غرب آسیا
سؤال فرعی: مؤلفه‌های فرهنگ ملی ایران شامل چه مواردی هستند؟

۱-۲- اهمیت پژوهش

مهم‌ترین ویژگی انقلاب اسلامی ایران ماهیت فکری و فرهنگی و هویتی آن است، شناخت ارزش‌ها و ویژگی‌های موجود در فرهنگ ملی از آن جهت که در تکوین هویت و استمرار موقعیت داخلی و خارجی نقش مهمی دارد بسیار ضروری است و از آنجاکه مهم‌ترین عامل

تأثیرگذاری بر منطقه غرب آسیا بعد ایدئولوژیک بوده و این بعد از توانمندی بسیاری برای تأثیر نهادن بر جغرافیای جهان اسلام برخوردار بوده است و ایران با انتخاب رویکرد تعامل با کشورهای غرب آسیا که مکتب اسلام در آن به‌عنوان وجه مشترک تمامی ملت‌هاست و فرهنگ و تمدن ایران را به‌عنوان میراث تاریخی خود می‌داند در تلاش است فرهنگ خود را برای همگرایی بیشتر با فرهنگ و هویت ملی و اسلامی این منطقه توسعه دهد. یکی از بهترین و منطقی‌ترین و بااهمیت‌ترین راه برای تقویت قدرت منطقه‌ای ایران در منطقه شناسایی دقیق مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی بر قدرت منطقه‌ای ایران می‌باشد اهمیت موضوع این بوده که واقعاً عوامل و شاخص‌های فرهنگی از بُعد ملی و ملی‌گرایی باعث نفوذ و قدرت منطقه‌ای ایران شده است یا شاخص‌های اسلامی که وجه مشترک بسیاری با کشورهای منطقه از بُعد اعتقادی و ارزشی داریم و دغدغه ذهنی این بوده که با انجام این تحقیق کدامیک از این دو بال ارجحیت بیشتری در نقش‌آفرینی ایران در منطقه غرب آسیا داشته است. تفکیک مفاهیم هویت ایرانی و اسلامی و انقلابی همراه با مؤلفه‌های گوناگون آن کار آسانی نیست. این تفکیک و در هم تنیدگی را در بسیاری از مؤلفه‌ها موجود میان هویت ایرانی و انقلابی یا هویت دینی و انقلابی نیز می‌توان یافت در تلقی از اینکه در دفاع مقدس، انگیزه اصلی دفاع، دینی یا ملی بوده هم در بنای آن برای دفاع از سرزمین مؤثر بوده است که قطعاً هر دو انگیزه بوده شاهد این درهم تنیدگی در طول ۲۰۰ سال گذشته در مقاطع مختلف تاریخی به‌وضوح دیده شده است مانند جنگ‌های ایران و روسیه، نهضت تنباکو، مشروطه، ملی کردن صنعت نفت، انقلاب اسلامی و... که با توجه به این‌گونه موارد هدف ما را در دو بُعد ایرانی و اسلامی که ذات هویتی ما هست باید مدنظر قرارداد و از آن‌ها غافل نشد و ضرورت دارد برنامه ریزان و سیاست‌گذاران سیاست خارجی و نهادهای فرهنگی، پارلمانی و دیپلماسی توجه کافی به این مسئله نموده و شرایط و ظرفیت‌های لازم جهت تحقق کامل برای نائل شدن به قدرت برتر منطقه‌ای را فراهم و مهیا سازند.

۱-۳- بیان مسئله

فرهنگ ملی شامل کلیه افکار، عقاید، رسوم و احساساتی که افراد یک ملت از یکدیگر آموخته‌اند و از دیرباز برای شرح کیفیت زندگی جامعه انسانی بکار برده شده است. فرهنگ ملی را یک کنشگر خاص در یک دوره نمی‌سازد، بلکه این فرهنگ حاصل کنش‌هایی است که کم‌وبیش از گذشته واقعیت کنونی زندگی مردم پیوند خورده است (جردن، ۱۳۸۰: ۱۱)

فرهنگ ملی نه فرهنگ عامه است و نه عوام‌گرایی فرهنگ ملی رامی توان مجموعه کلی تلاش‌های فکری مردم به‌منظور توصیف، توجیه و ستایش اقداماتی دانست که خودشان را بر اساس آن می‌سازند و وجودشان را حفظ می‌کنند (جوکار و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۶۰).

از نظر هافستد، فرهنگ متشکل از دو بخش اصلی اعمال و ارزش‌ها است و هسته فرهنگ به‌وسیله ارزش‌ها شکل می‌گیرد، هافستد فرهنگ ملی کشورها را بر اساس مؤلفه‌های ارزشی مختلف مورد مطالعه قرار می‌دهد (تسلیمی و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۳۰).

فرهنگ ملی بر فرآیند سیاست‌گذاری خارجی و تعیین اولویت‌بندی، سطح یابی و یا ارزش‌گذاری اهداف سیاست خارجی تأثیرگذار است فرهنگ ملی هر کشور از طریق تأثیرپذیری نخبگان از متغیرهای فرهنگی در سیاست‌گذاری، تعیین اولویت‌ها و سلسله‌مراتب اهداف ملی در سیاست خارجی، جهت‌گیری‌ها و راهبردهای کلان آن، تأثیرگذاری بر نوع تعاملات و روابط آن کشور و سایر دولت‌ها در نظام بین‌الملل و نفوذ عناصر فرهنگی بر نهادها و سازمان‌های اجرایی سیاست خارجی و حتی تأثیر آن از طریق فرهنگ توده و افکار عمومی جامعه بر نهادهای تصمیم‌گیرنده بر سیاست خارجی یک کشور تأثیر می‌گذارد (موسوی زاده، ۱۳۸۷: ۱۹۶).

از مؤلفه‌های پویای فرهنگ ملی جمهوری اسلامی که بر اساس مدل مفهومی چند مورد آن بررسی شده است، می‌توان طبق جدول زیر اشاره نمود:

جدول ۱ ابعاد فرهنگ ملی

ردیف	ابعاد فرهنگ ملی	مؤلفه‌ها	منابع
۱	بعد ملی	آداب و رسوم و سنن	(مبینی، ۱۳۹۴: ۴۱۴)
۲		موقعیت سرزمینی	
۳		مهمان‌نوازی و جذب گردشگر	
۴		تاریخ و فرهنگ و تمدن ایرانی اسلامی	(کاوسی، ۱۳۹۴: ۹)
۵		عناصر قومی و مذهبی	(صادقی، ۱۳۸۷: ۲۶۳)
۶		استکبارستیزی	(صادقی، ۱۳۸۷: ۲۶۳)
۷		کمک‌های بشردوستانه	
۱		شهادت‌طلبی، ایثار و روحیه عاشورایی و بسیجی	(مشیرزاده و کافی، ۱۳۹۶)

(نخعی، ۱۳۷۶:۲۰۹)	پشتیبانی و حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش	ارزشی دینی	۲
(عابدی، ۱۳۸۵)	دفاع از نظام و ارزش‌های اسلامی		۳
(حیدری و قربی، ۱۳۹۸)	الگوی مردم‌سالاری دینی		۴
(محمدی، ۱۳۷۷:۴۰)	ولایت‌فقیه		۵
(دهشیری، ۱۳۸۰:۱۰)	انتظار و منجی‌گرایی		۶

جدول ۲: قدرت منطقه‌ای

ردیف	قدرت منطقه‌ای	مؤلفه‌ها	منابع
۱		ژئوکالچر	(پیشگاهی فرد و دیگران، ۱۳۹۱) (مرادخانی، ۱۳۹۴)
۲		ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک	(عزتی، ۱۳۹۰)
۳		ژئوآکونومیک	(حافظ نیا، ۱۳۸۵)
۴		قدرت دفاعی و نظامی	(زرقانی، ۱۳۸۹) (کتابی، ۱۳۹۸)
۵		خود بنیادی	(کتابی، ۱۳۹۸)

فرهنگ ملی به‌عنوان پشتوانه و اساس هویت ملی مطرح است. فرهنگی که دارای دو جنبه مادی و معنوی است که مؤلفه‌های اشاره‌شده ایرانی و اسلامی به‌گونه‌ای از هویت، اعتقادات و باورهای ما شکل گرفته و به‌صورت دو بال اعمال موجودیت می‌نمایند، این مؤلفه‌ها به دلیل ساختار هویتی جمهوری اسلامی ایران، قابلیت هم‌افزایی و اقتدار ملی را بازتعریف کرده و به‌عنوان منابع قدرت نرم ظرفیت بالایی برای امنیت کشور داشته و می‌توانند تأثیرگذاری بسیار زیادی در قدرت منطقه‌ای ایران خصوصاً در غرب آسیا به دلیل قرابت‌هایی از این جنس در تعدادی از کشورهای این منطقه داشته باشد، اعتقاد به سیاست و پویایی فرهنگ و هویت ملی و تعامل آن با دیگر فرهنگ‌ها و هویت‌ها از محورهای مشترکی است که سعی شده در این تحقیق موردتوجه قرار گیرد و هر دو بعد در کنار هم موردبحث واقع شوند هرچند ممکن است اظهارنظرهای متفاوتی در مورد هرکدام از ابعاد ملی و اسلامی با توجه به خصوصیات منطقه وجود داشته باشد و زمینه پذیرش و یا عدم پذیرش هر مؤلفه را به همراه داشته باشد.

جمهوری اسلامی ایران به دلایل مختلف مانند قرار گرفتن در آسیای غربی و داشتن بیشترین مرز با خلیج فارس و تنگه راهبردی هرمز و قرار داشتن در حلقه پیوند مناطق آسیای جنوبی، آسیای مرکزی، قفقاز، شرق مدیترانه و خلیج فارس، داشتن منابع معدنی ارزشمند از جمله نفت و گاز، مس، جمعیت جوان، پیشرفته قابل توجه نظامی، علمی و فناوری هسته‌ای و پزشکی دارای یک موقعیت ویژه راهبردی در منطقه غرب آسیا به حساب می‌آید. به جهت دغدغه اصلی از بروز بسیاری از کم‌کاری‌ها و مشکلات و ضعف‌های سازمانی در سطح کلان مدیریتی و سوابق و تجربیات تلخ گذشته و از دست دادن بسیاری از فرصت‌ها در مناطق حساسی مانند آسیای مرکزی و قفقاز لذا در این پژوهش تلاش شده به تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی ایران بر اساس مدل مفهومی پرداخته و نقش این مؤلفه‌ها بر قدرت منطقه‌ای ایران در غرب آسیا خصوصاً در کشورهای محور مقاومت (عراق، سوریه، لبنان، یمن) داشته است و بررسی نقاط ضعف و قوت و ارائه راهکارها و پیشنهادهای مدنظر می‌باشد.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- ادبیات نظری

۲-۱-۱- فرهنگ ملی^۱

فرهنگ ملی را می‌توان نظام باورها، مفروضات و ارزش‌های اساسی و الگوهای رفتاری باثبات و ریشه‌دار یک ملت و عموماً در مرزهای جغرافیایی یک کشور دانست که طی دهه‌ها و قرن‌ها ایجاد و تثبیت شده است و به یک ملت هویت می‌بخشد. به‌زعم هافستد، هر چه از سطح ملی به سطح سازمان حرکت می‌کنیم، ضمن تغییر در مکان جامعه‌پذیری، نقش ارزش‌ها در مجموعه فرهنگ کاسته شده و نقش اعمال و رفتارها افزایش می‌یابد (تسلیمی و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۵۵).

سیاست کلی کشور باید عبارت باشد از حفظ و پرداخت و وابستگی شدید و کامل به فرهنگ ملی. البته جزو مهم‌ترین ارکان فرهنگ ملی، اسلام است. ما مردم ایران مفتخریم که از ۱۳۵۰ سال قبل، فرهنگ، زبان، آداب، عادات، لباس و همه‌چیزمان با اسلام آمیخته شده است. شاید هیچ ملت دیگری این‌گونه با اسلام آمیخته نشد که ما شدیم. اسلام و آداب و فرهنگ اسلامی، جزو فرهنگ ملی ماست «ملی» در اینجا، مقابل «اسلامی» نیست؛ عین همان اسلامی است.

¹National culture

فرهنگ ملی یعنی «فرهنگ خودی» فرهنگ خودی، باید حفظ شود. البته فرهنگ خودی از فرهنگ‌های دیگر هم وام می‌گیرد؛ حرفی نداریم. «اطلبوا العلم ولو بالصین.» این هم فرهنگ است (بیانات رهبری، ۱۳۷۲)

هافستد^۱ راجع به فرهنگ در مفهوم برنامه‌ریزی ذهنی بحث می‌کند و می‌گوید سه سطح مجزا در برنامه‌ریزی ذهنی انسان‌ها وجود دارد. سطح پایه، طبیعت انسان است که همگانی و موروثی است. در محدودترین سطح شخصیت قرار دارد که بین اشخاص متمایز است و بخشی موروثی و بخشی دیگر اکتسابی است، بین این دو سطح فرهنگ قرار دارد که مختص یک گروه و یا اجتماعی از مردم مانند یک ملت، یک قوم و یا سازمان دیده می‌شود و فرهنگ همیشه اکتسابی است (راجی، ۱۳۹۷: ۱۸). بر اساس گفته هافستد، فرهنگ خود را در سطوح مختلف نمایان می‌سازد در سطحی‌ترین شکل شامل اصطلاحات، طرز لباس پوشیدن، حالت مو و نظایر آن است، در سطحی عمیق‌تر شاهد قهرمانان فرهنگ هستیم این‌ها افرادی زنده یا مرده و واقعی یا اسطوره‌هایی هستند که ارزشمند شمرده شده و الگویی برای نحوه رفتار هستند سطح بعدی شامل مذهب و شعائر است بدین‌وسیله فعالیت‌هایی که شاید واقعاً غیر ضروری باشند ولی از نظر اجتماعی ضروری هستند، معنا پیدا می‌کنند و هسته فرهنگ به‌وسیله ارزش‌ها شکل می‌گیرد (رحمان سرشت و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۵). فرهنگ ملی در دو بُعد هویت ملی و دینی و ارزشی تقسیم شده است.

- ملی

هویت ملی، مجموعه‌ای از گرایش‌ها و نگرش‌های مثبت نسبت به عوامل، عناصر و الگوهای هویت‌بخش و یکپارچه‌کننده در سطح هر کشور به‌عنوان یک واحد سیاسی است و اساس هویت ملی، احساس تعلق و تعهد به واحد اجتماع ملی است که بیشتر در قلمرو مرزهای ملی معنا پیدا می‌کند (میر محمدی، ۱۳۸۳: ۲۶) که مهم‌ترین عناصر تشکیل‌دهنده هویت ملی را می‌توان در موارد زیر بیان کرد:

۱- وجود سازمان سیاسی واحد ۲- فرهنگ، زبان و دین مشترک ۳- پیشینه مشترک تاریخی ۴- سرزمین مشترک (گودرزی، ۱۳۸۵: ۲۶)

- بعد دینی و ارزشی

هویت دینی را می‌توان مجموعه‌ای شناختی، اعتقادی و روانی شامل ارزش‌ها، هنجارها، باورها، احساسات، نمادها، طرز تلقی‌ها و آگاهی‌های مختص به یک خود فردی- اجتماعی دانست که حول یک محور غایی (مفهوم مقدس) سازمان‌یافته است و با اثرگذاری برکنش‌های اجتماعی، از یک‌سو، سبب همبستگی و انسجام درون‌گروهی (درون دینی) در میان اعضای گروه (دین‌داران) می‌شود و از

¹ Hafsted

سوی دیگر موجبات تمایزات برون گروهی (بروندینی) را با دیگر افراد و گروه‌ها فراهم می‌آورد (رئوفی، ۱۳۸۹: ۱۰۵)

۲-۱-۲- قدرت منطقه‌ای^۱

واژه‌ای است که استفاده از آن در تجزیه و تحلیل‌های مربوط به امور بین‌المللی بسیار رایج است، این واژه که بنیان نظری خاصی در ادبیات روابط بین‌الملل دارد، گویای نوع خاصی از تقسیم‌بندی دولت‌هاست که در آن قدرت ملی به‌مثابه معیار اصلی مورد توجه قرار می‌گیرد. در مورد مصادیق قدرت‌های منطقه‌ای کشورهایمانند چین، هند، آفریقای جنوبی، برزیل و یا نیجریه، مصر، ایران، اندونزی می‌توان اشاره کرد، همان نقشی را که ابرقدرت‌ها در سطح جهانی ایفا می‌کنند، قدرت‌های منطقه‌ای در سطحی خاص اعمال می‌نمایند. قدرت‌های بزرگ و قدرت‌های میانی حالت بینابین دارند آن‌ها اگرچه قدرت مانورشان فراتر از منطقه خاص است، اما قدرت و قابلیت اعمال نفوذشان محدودتر از گستره جهانی است و در عین حال به سمت کنار آمدن با ملاحظات ابرقدرت‌ها سوق داده می‌شوند، قدرت منطقه‌ای در چارچوب سیستم منطقه‌ای عمل می‌کند و سیستم منطقه‌ای نیز تحت تأثیر منطق حاکم بر سیستم جهانی می‌باشد (قنبر لو، ۱۳۸۸: ۳۸). قدرت منطقه‌ای موضوعی است که با ترکیب منابعی چون قدرت، جغرافیا و منطقه حوزه پژوهشی خاصی را ترسیم می‌کند که گویای نوع خاصی از تقسیم‌بندی دولت‌هاست که در آن قدرت ملی به‌مثابه معیار اصلی مورد توجه قرار می‌گیرد. ماهیت قدرت منطقه‌ای بر اساس جایگاه کشورها در نظام بین‌الملل مشخص می‌شود که این مساله خود تحت تأثیر مفهوم قطبیت^۲ و توزیع قدرت^۳ در نظام بین‌الملل است، بازیگری قدرت منطقه‌ای محسوب می‌شود که اولاً کارکرد منطقه‌ای و ثانیاً از منابع قدرت به‌عنوان شرط ضروری دستیابی به قدرت منطقه‌ای برخوردار باشد (شکوری، ۱۳۹۸: ۲۸).

۱- ژئوکالچر^۴

ژئوکالچر در واقع اهمیت دادن به عناصری چون فرهنگ، زبان، قومیت و مذهب در کنار عوامل ژئوپلیتیکی است و به نظر می‌رسد ژئوپلیتیک نوین، ترکیبی از مفاهیم ژئوپلیتیک کلاسیک، ژئواکونومیک و ژئوکالچر باشد ساختار ژئوکالچر بیانگر موزاییکی از نواحی فرهنگی

¹ Regional power

² Polarity

³ Distribution of power

3. Geocalco

کوچک و بزرگی است که محصول تعامل‌های مکانی-فضایی قدرت فرهنگی هستند که در طول و به‌موازات یکدیگر حرکت می‌کنند (اکرانی، ۱۳۹۸: ۱).

ژئوکالچر بر اساس صنایع فرهنگی استوار است که بر اساس نظریه مرکز-پیرامون والراشتاین که اعتقاد داشت همان‌طور که مواد خام و نیروی انسانی و... از پیرامون به مرکز می‌رود فرهنگ‌ها هم از مرکز ساخته و پرداخته شده و به درون جوامع پیرامون می‌روند؛ یعنی کالای فرهنگی از طرق پیام‌های فرهنگی در صنایع فرهنگی ساخته و منتشر می‌شود. در اینجا منظور از صنایع فرهنگی یعنی کالاهای فرهنگی مثل موسیقی، سینما، روزنامه‌ها و خبرگزاری‌ها، کتاب رمان و اینترنت و...؛ که از مراکز پیشرفته (مدرن) به سوی پیرامون (درحال توسعه) می‌رود و پیام‌های فرهنگی را به آن‌ها انتقال می‌دهد.

فرهنگ و هویت برخاسته از آن در اشکال مختلف در سیاست ملی و در سیاست‌های بین‌المللی نقش آفرینی می‌کند. نقش آفرینی فرهنگ در روابط و مناسبات انبیا بشر، خلق الگوهای جنگ و عداوت، یا صلح و دوستی بین آن‌ها می‌باشد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۰۶). به‌طور کلی ایران دارای بیشترین میزان قدرت نرم‌افزاری و قلمرو و نفوذ فرهنگی در منطقه آسیای غربی و جنوب غربی را داراست. این موقعیت می‌تواند در اقتصاد این کشور و مراودات اقتصادی آن نقشی تعیین‌کننده در صادرات و واردات آن و به‌ویژه در به دست آوردن بازارهای مصرف داشته باشد و می‌توان گفت یکی از واقعیت‌های ژئواکونومیک جمهوری اسلامی ایران مرکزیت فرهنگی آن در بین همسایگانش و قدرت نرم در تصرف بازارهای منطقه می‌باشد.

مطرح‌شدن مفهوم ژئوکالچر بیشتر در نتیجه ارائه نظریه و ایده برخورد تمدن‌های ساموئل هانتینگتون^۱ در دهه ۱۹۹۰ میلادی در ایالات متحده آمریکا و گسترش مباحث مربوط به آن است. این مباحث موجب آغاز دوران اثرگذاری تفاوت‌های تمدنی-فرهنگی بر شکل‌گیری‌های سیاسی جهان در رقابت‌های قدرتی جدید و مفهوم‌پردازی ژئوکالچر شد (مجتهدزاده، ۱۳۹۰: ۱۴۳).

انقلاب اسلامی ایران نقطه عطفی در تمرکز بر منطقه‌گرایی از طریق تقویت رویکرد ایدئولوژیک در سیاست خارجی و بستر لازم برای تحقق طرح‌های استراتژیکی چون تشکیل ژئوپلیتیک شیعه و محور مقاومت اسلامی بوده است. ماهیت ایدئولوژی انقلاب اسلامی به‌گونه‌ای است که تمرکز و اتصال جمهوری اسلامی ایران را به مسائل جهان عرب و اسلام اجتناب‌ناپذیر می‌کند. تمرکز در مسائل منطقه‌ای از جمله صلح اعراب و رژیم صهیونیستی و

4_Samuel. Huntington

مبارزه با استکبار و تأکید بر بعد ارزشی آن نقطه قوتی در سیاست خارجی منطقه‌ای ایران به حساب می‌آید و ایران را به‌عنوان بازیگر فعال منطقه‌ای مطرح می‌کند (برزگر، ۱۳۹۷: ۱۴).

۲- ژئوپلیتیک^۱

تدوینگر استراتژی برای مدیریت قدرت بوده است و خوش‌بینانه‌تر آنکه ژئوپلیتیک، استراتژی وقایع و تحولات سیاسی در مقیاس‌های مختلف جهت تبیین حفظ وضع موجود یا خلل در نظم موجود بوده است. هنر استفاده از دانش جغرافیا در حمایت و هدایت سیاست دولت‌ها است (گنجی، ۱۳۸۱: ۱۲) و کامل‌تر علم مطالعه روابط متقابل جغرافیای قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر (حافظ نیا، ۱۳۹۰: ۳۷).

ایران کشوری است که به‌واسطه موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی خود، از امکانات بالقوه‌ای برای تأثیرگذاری بر تعاملات جهانی برخوردار است. جغرافیای وسیع و متمایز ایران، منابع عظیم انرژی در داخل و اطراف ایران، ترکیب و کیفیت جمعیتی، گستردگی حوزه نفوذ فرهنگی و در کل موقعیت منحصربه‌فرد ژئوپلیتیک با تأثیرات متقابل استراتژیکی بر تحولات منطقه‌ای به‌گونه‌ای است که باعث گردیده ایران همواره در سیر تحولات استراتژیک به‌عنوان یکی از اجزای لاینفک استراتژی‌های جهانی محسوب شود و متقابلاً از آن تأثیر پذیرد (عباسی سمنانی، ۱۳۹۲: ۱۰۳). نظریه ساختار ژئوپلیتیک جهان ایران را بخش مهمی از غرب آسیا می‌داند که می‌تواند منشأ تحول باشد

از نظر هانتینگتون ایران مرکز تمدن اسلامی است که اتحاد آن با تمدن کنفوسیوسی می‌تواند پایه‌های تمدن غرب را متزلزل سازد «توال» ایران را سرچشمه تحرک و پویایی جهان تشیع و جهان اسلام می‌داند، «فولر» از آن به‌عنوان قبله عالم یاد می‌کند (حافظ‌نیا و دیگران، ۱۳۹۱: ۳۲).

درباره ماهیت و موضوع ژئوپلیتیک چنین برمی‌آید که هنوز وفاق چندانی در این باره وجود ندارد و دیدگاه‌ها بر سر ماهیت و موضوع ژئوپلیتیک از هم دور هستند (حافظ‌نیا و کاویانی راد، ۱۳۹۳: ۲۵۹).

از این رو، با نگاهی به عمر کوتاه دانش ژئوپلیتیک می‌توان دریافت در دوره‌های ژئوپلیتیک از یکسو منشأ تغییر و تحولات جهانی بوده و در یک دوره‌های جهت دهنده به مسائل سیاست جهانی بوده است. ژئوپلیتیک با این دو کار ویژه همواره در خدمت و جهت کسب منافع دولت‌ها و قدرت بوده است. در این رابطه مجتهد زاده ابراز می‌دارد که روی آوردن قدرت‌های

^۱ Geopolitical

بزرگ به مطالعات کاربردی ژئوپلیتیک، برای استفاده از امکانات جغرافیایی به منظور گسترش منافع خود در سطح جهان بوده است (مجتهد زاده، ۱۳۸۱: ۱۶۱).

ژئوپولیتیک به معنای سیاست زمین است، به دنبال بررسی این موضوع است که چگونه فاکتورهای جغرافیایی از جمله سرزمین، جمعیت، موقعیت، استراتژیک، منابع طبیعی و... بر روابط بین دولت‌ها و تلاش آنان را برای کسب قدرت و استیلا بر دیگران مؤثر است به اعتقاد هوفر، ژئوپولیتیک منطقی برای شکست دشمن با توجه به موقعیت و امکانات جغرافیایی است (میرزایی، ۱۳۹۶: ۳۶).

۳- ژئواکونومیک

این رویکرد از ترکیب سه عامل جغرافیا، قدرت و اقتصاد شکل گرفته و بررسی روابط جغرافیا، قدرت و اقتصاد و تعامل این سه عنصر را برای کسب قدرت دولت‌ها مطالعه می‌کند (زارعی و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱۱).

ژئواکونومی زمینه‌های جغرافیای اقتصاد یک کشور است که با رویکردی برون‌گرانه بنیان‌های اقتصاد را در مناسبات قدرت تعریف و تعیین می‌کند. همچنین دولت از این طریق می‌تواند کنترل و اقتدار تمام منابع تولید و بخش‌های کلیدی اقتصادی را به دست بگیرد و به استحکام بخشیدن فعالیت‌های اقتصادی و قدرت اقتصادی خود بپردازد. به عبارتی دیگر، ژئواکونومی رابطه بین قدرت و فضا را بررسی می‌کند. فضای بالقوه و در حال سیال همواره حدود و مرزهایش در حال تغییر و تحول است، از این‌رو، آزاد از مرزهای سرزمین و ویژگی‌های فیزیکی ژئوپلیتیک است. در نتیجه تفکر ژئواکونومی شامل ابزارآلات لازم و ضروری است که دولت می‌تواند از طریق آن‌ها به کلیه اهدافش برسد. در پایان همه استراتژی‌های ژئواکونومی شامل بیشترین حوزه قلمرو توسعه کشورهاست و ممکن است این اهداف استراتژی‌ها به‌وسیله کشورهای صنعتی، خارج از سبک سنتی تعیین و پیگیری شود. در مجموع ژئواکونومی محصول مشترک دولت‌ها و شرکت‌های بزرگ تجاری و همسو با استراتژی‌های جهانی است و هدف اصلی ژئواکونومی کنترل سرزمین‌ها و دستیابی به قدرت فیزیکی نبوده، بلکه دست یافتن به استیلای تکنولوژی و بازرگانی است؛ که در پایان شکل نوینی از هژمونی را در قالب توان اقتصادی در عرصه بین‌المللی پدید می‌آورد (عزتی، ۱۳۸۰: ۱۰۶). بنیان‌های ژئوپلیتیکی ایران تسلط بر تنگه راهبردی هرمز و داشتن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان، قرار گرفتن در کانون بیضی انرژی جهان، موقعیت ترانزیتی و مسیر انتقال انرژی، قدرت نرم و مرکزیت فرهنگی قرار گرفتن در کانون ژئوپلیتیک شیعه (کریمی، ۱۳۹۷: ۴۵).

۴- قدرت دفاعی

نظام بین‌الملل برای پیاده‌سازی اهداف خود همواره متوسل به زور بوده و از طرفی بر همه معلوم و واضح است؛ حکومت‌ها جهت حفظ بقای ملی، تمامیت ارضی و نظام سیاسی خود همواره در آمادگی به سر می‌برند و جهت مقابله با تهدیدات چه بالفعل و چه بالقوه برنامه‌ریزی و تلاش می‌کنند. انقلاب اسلامی دارای اهداف متعالی بوده و داعیه جهانی دارد و دستیابی به آن‌ها، نیازمند ایجاد کشوری مستقل و مقتدر در پرتو اقتدار ملی است. کشور مقتدر هم نیازمند قدرت بازدارندگی است تا به وسیله این قوت و قدرت، نیت بدخواهان و دست‌طمع‌داران به خواسته خود نرسیده و از طرفی به علت این قدرت، مستضعفین و مظلومان عالم امیدوار و دلگرم باشند. بنا به تعالیم دینی و آیه قرآن همیشه باید در هر حال آماده و مهیا و مجهز باشند و به طبع دولت‌مداران موظفانند جهت نیل به این مهم اقدامات لازم و کافی را انجام دهند. در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران که دربرگیرنده اهداف نظام طی بیست سال آینده است، تصویری آرمانی از چالش‌های احتمالی، فرصت‌ها و شایستگی‌های زیر بنائی جمهوری اسلامی ایران ترسیم شده است. تصویری مطلوب که باید وجاهت واقعی ملموس و معتبر کسب نماید و در قالب برنامه‌های توسعه سه‌ساله عملیاتی می‌شود انقلاب اسلامی ایران از همان ماه‌های نخست به دلایلی چون: ماهیت ایدئولوژیک، هرج‌ومرج ناشی از تغییر رژیم، اشغال سفارت آمریکا، صدور انقلاب، اصل نه شرقی و نه غربی، طمع کشورهای قدرتمند به خاک ایران و برآورد اشتباه نسبت به سهل‌الوصول بودن و شکننده بودن انقلاب و... با تهدیدات امنیتی فراوانی مواجه گردیده است؛ که موجب شده در نظام جمهوری اسلامی حفظ، بقا و امنیت ملی به‌عنوان مهم‌ترین اصل سیاست خارجی در نظر گرفته شود و دیدگاه امنیتی در نگرش و فهم مسائل منطقه‌ای و بین‌المللی، همواره جایگاه و اولویت نخست را داشته باشد (صفوی، ۱۳۸۹: ۱۲۱).

از این‌رو جمهوری اسلامی ایران به پیروی از آموزه‌ها و دستورات اسلام، برای دفاع و تأمین امنیت خود، همواره در پی کسب و افزایش قدرت دفاعی و بازدارنده بوده است (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۵۷).

تجربه جنگ و ضعف قدرت نظامی کشور در رویارویی متقابل و پاسخ مناسب به تجاوز نظامی دشمن بعثی، رهبران نظام اسلامی را به این امر واقف ساخت که در صورت تکرار چنین اتفاقی، موجودیت نظام جمهوری اسلامی ایران به مخاطره جدی خواهد افتاد. لذا برای حفاظت از کیان کشور و نظام اسلامی و بر طبق نص صریح قرآن در آیه ۶۰ سوره انفال سیاست بازدارندگی بر پایه خوداتکایی نظامی در رأس استراتژی دفاعی-امنیتی کشور قرار

گرفت. تأکید دکترین دفاعی جمهوری اسلامی ایران بر بازدارندگی و جنگ‌های نامتقارن احتمالی از یک‌سو و عقب‌افتادگی تکنولوژیک و تنگناهای مالی و محدودیت‌های موجود در تأمین تسلیحات از خارج از کشور از سوی دیگر، انگیزه‌های اصلی بودند که ایران را به سوی دستیابی به فن‌آوری تولید موشک و ساخت آن در داخل کشور سوق می‌دادند (طارمی، ۱۳۸۲: ۱۸۱).

طراحی و ساخت انواع موشک‌ها مهم‌ترین و تأثیرگذارترین ابزار استراتژی بازدارندگی در جمهوری اسلامی ایران بوده است. این امر علاوه بر ایجاد بازدارندگی مؤثر و افزایش ضریب دفاعی و امنیتی کشور، ایران را به بزرگ‌ترین قدرت موشکی منطقه تبدیل کرده است. در حال حاضر این توانمندی یکی از ارکان اصلی اعمال قدرت ایران در کنش‌های منطقه‌ای به شمار می‌آید. جمهوری اسلامی ایران با نمایش قدرت تهاجمی موشک‌های خود و تجهیز متحدان منطقه‌اش به برخی از این موشک‌ها، ضمن موازنه سازی بازدارنده در برابر کشورهای متخاصم منطقه، از آن در جهت کسب منافع سیاسی موردنظر خود استفاده کرده است (پرهان و دیگران، ۱۳۹۸: ۳۵).

۵- خود بنیادی

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های قدرت منطقه‌ای ایران، خود بنیاد بودن آن است؛ به عبارت دیگر این قدرت بر قدرت مردم و خودباوری آنان مبتنا داشته و به عبارتی، درون‌زا است و به هیچ قدرت منطقه‌ای یا فرمانطقه‌ای اتکا ندارد. از مسائل پیش روی جمهوری اسلامی، حفظ توان و قدرت منطقه‌ای ایران در تقابل با رقبای و دولت‌های متخاصم با آن در منطقه است. دولت‌های فرمانطقه‌ای نظیر امریکا و کشورهای نظیر عربستان و ترکیه، با زمینه‌ای تخصصی مذهبی، سیاسی و راهبردی، درصدد به چالش کشیدن ایران و تضعیف قدرت آن در منطقه می‌باشند. در این راستا یکی از سیاست‌های امریکا، ایران هراسی و ترغیب کشورهای منطقه به رویکرد تخصصی با ایران به عنوان یک تهدید فعال و بالفعل است یکی از مبانی خوداتکایی ایران، همانا اسلام و تعالیم اسلامی است که اساساً نظام برآمده از انقلاب اسلامی بر آن قوام یافته است. این مبنای مقوم را می‌توان در قانون اساسی و بیانات رهبران جمهوری اسلامی و نیز سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ مشاهده نمود (فیروزآبادی، ۱۳۹۲: ۸۵).

نظام جمهوری اسلامی، هویت شیعی آن است که در حقوق اساسی آن به روشنی انعکاس یافته است. هویت شیعی نظام جمهوری اسلامی سبب شده که سیاست‌هایی چون حمایت از مستضعفین، ظلم‌ستیزی، عدالت محوری، شهادت‌طلبی، حق‌طلبی، استکبارستیزی و مقاومت در برابر فشارهای ناعادلانه نظام بین‌الملل تبلور یابد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۸: ۹۲).

تلاش برای نفوذ هویتی- فرهنگی در ژئوپلیتیک خاورمیانه را می‌توان در عملکرد سیاست خارجی ایران در تحکیم روابط با احزاب شیعی مانند حزب الدعوه، مجلس اعلاى عراق و جریان صدر در عراق، حزب‌الله در لبنان و حمایت از جنبش شیعیان بحرین مشاهده کرد. ایران در این حوزه کوشیده است تا با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مذهبی اماکن مقدس، تأکید بر گردهمایی‌های مذهبی همچون برگزاری مراسم اربعین در عراق و استفاده از رسانه‌های فرامرزی خود همچون العالم و پرس تیوی نفوذ هویتی خود را در منطقه افزایش دهد (کتابی، ۱۳۹۸: ۱۲۷).

۲-۱-۳- غرب آسیا

منطقه‌ای است شامل سرزمین‌های میان دریای مدیترانه و خلیج فارس، این منطقه در جنوب خاوری اروپا، جنوب باختری آسیا و شمال آفریقا قرار دارد. غرب آسیا، بخشی از آفریقا، اوراسیا یا به‌طور خاص آسیا شمرده می‌شود و در بعضی موارد جزئی از آفریقای شمال را در برمی‌گیرد. کشورهای این منطقه ۱۵ کشور ایران، عربستان سعودی، قطر، امارات متحده عربی، عمان، عراق، بحرین، یمن، فلسطین اشغالی، اردن، سوریه، لبنان، کویت، مصر که علاوه بر آن لیبی، موریتانی، الجزایر، سودان، تونس، مراکش را هم شامل می‌شود (احمدی پور و دیگران، ۱۳۸۹: ۱).

۲-۱-۴- مردم‌سالاری دینی

مردم‌سالاری دینی به معنای روش و شیوه زندگی سیاسی مردمی است که نظام دینی را پذیرفته‌اند و آن نظام حداقل تضمین‌کننده آزادی، استقلال، رضایت‌مندی، مشارکت سیاسی و اجرای عدالت اجتماعی- سیاسی مردم و درنهایت احساس حاکمیت روح شریعت در زندگی سیاسی مردم باشد (پورفرد، ۱۳۸۴: ۵۳). بازخوانی اندیشه رهبران انقلاب، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا هر انقلابی دارای مراحل است و نخستین و مهم‌ترین مرحله، قیام فکری و فرهنگی علیه نظام حاکم است. بحث و گفت‌وگو از مردم‌سالاری دینی پیشینه طولانی و درازی ندارد و تقریباً بعد از انقلاب توسط امام خمینی (رحمه‌الله علیه) مورد توجه ویژه قرار گرفت و اندیشمندانی چون شهید بهشتی و شهید مطهری ابعاد آن را بررسی نمودند و سپس در ایران مورد بحث در مجامع علمی قرار گرفت. اندیشه مردم‌سالاری دینی بخشی از اندیشه سیاسی- اسلامی است. در مبانی این اندیشه اصول زیر قابل‌شناسایی است: ۱- متعلق بودن حق حاکمیت به خدای تعالی، اولاً و بالذات. ۲- سلب حق حکمرانی هیچ شخص دیگری غیر

از او بر دیگر مردم، بدون خواست و تصریح او. ۳- تعیین پیامبران و امامان معصوم (علیه‌السلام) از جانب او به حکومت بشر و... پس می‌توان به‌وضوح بیان نمود که مردم‌سالاری دینی از اندیشه سیاسی-اسلامی ریشه گرفته است و نمونه عینی آن، نظام اسلامی است. الگوی مردم‌سالاری دینی در نظریه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مبتنی بر تفکیک مفهوم دموکراسی و دین نیست، بلکه مردم‌سالاری دینی در این نظریه یک مفهوم است. این مفهوم درون دین قرار دارد و چیزی جدای از دین نیست. قرار داشتن این مفهوم درون دین و برآمدن آن از فرهنگ اسلامی موجب شده است ماهیت مردم‌سالاری دینی در این نظریه با نظریه‌های دیگر، اعم از غربی و غیر غربی، متفاوت باشد (حسینی، ۱۳۹۰: ۱).

نوع دیگر از حکومت که بر مشروعیت الهی و مقبولیت مردم در چارچوب مقررات الهی استوار است و در راستای حق مداری، خدمت محوری و ایجاد بستری برای رشد و تعالی مادی و معنوی ایفای نقش می‌کند، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به‌مثابه چارچوب نظام است و توجهی ویژه به مردم‌سالاری دینی و ازجمله حقوقی که برای مردم برشمرده است، حقوق سیاسی ازجمله مشارکت و نظارت همه‌جانبه است، مردم‌سالاری در بیانات امام خمینی (ره) دو مفهوم دارد:

۱- دموکراسی مطلوب و مثبت شامل، نفی استبداد، تأمین و حفظ آزادی نشأت گرفته

۲- نامطلوب و غیرحقیقی و جعلی که توسط ابرقدرت‌ها دنبال می‌شود

در نظر رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی)، مردمی بودن، نقش دادن به مردم در حکومت، اعتنا به خواسته‌های مردم، درک حرف‌ها و درد دل‌های مردم، میدان دادن به مردم، اجتماع مردم‌سالاری و حضور مردم در صحنه‌های مختلف انقلاب، مشارکت مردمی، قانون محوری و قانون مداری، شایسته‌سالاری معنا می‌شود (یزدانی، ۱۳۹۴: ۱۳۰).

۲-۱-۵- ولایت فقیه

در اعتقاد شیعه استمرار امامت و رهبری ائمه اطهار است. امام خمینی (رحمه‌الله علیه) در کتاب ولایت فقیه می‌فرماید عین ولایتی که برای رسول اکرم (صلی‌الله علیه واله) و امام علی (علیه‌السلام) در تشکیل حکومت و اجرا و تصدی اداره هست برای فقیه هم هست (موسوی خمینی، ۱۳۷۷: ۴۷). ولایت شالوده بنیادین تفکر شیعی است و این مسئله با احیای جریان اسلامی در نهضت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) و ارائه نظریه ولایت فقیه در دوران غیبت و پیوند حکومت و دیانت، محور سیاست‌های داخلی و خارجی دولت اسلامی قرار گرفته است و عنوان شاخص اصلی اسلامی و شیعی توان بسیج توده‌ای و شهادت‌طلبی را افزایش می‌دهد (محمدی، ۱۳۷۷: ۴).

ولایت فقیه از اصول اساسی مختص به ایدئولوژی انقلاب اسلامی است که بر اساس یک تفسیر حداکثری از آموزه‌های اسلام شیعی مبنی بر التزام به برقراری حکومت اسلامی توسط ولی فقیه جامعه در دوران غیبت امام زمان (عج) شکل گرفته و مبنای تشکیل نظام جمهوری اسلامی ایران شده است. امام خمینی (رحمه‌الله علیه) لزوم تشکیل حکومت اسلامی توسط فقیه عادل را در ظالمانه بودن

حکومت‌های بشری به دلیل خطاپذیری و عدم تطبیق مصالح شخص خود با مصالح عمومی جامعه توسط حاکم آن می‌دانند. (فیرحی، ۱۳۹۳: ۹۵).

ولایت‌فقیه از اصول اساسی مختص به ایدئولوژی انقلاب اسلامی است که بر اساس یک تفسیر حداکثری از آموزه‌های اسلام شیعی مبنی بر التزام به برقراری حکومت اسلامی توسط ولی‌فقیه جامعه در دوران غیبت امام زمان (ع) شکل گرفته و مبنای تشکیل نظام جمهوری اسلامی ایران شده است. امام خمینی (ره) لزوم تشکیل حکومت اسلامی توسط فقیه عادل را در ظالمانه بودن حکومت‌های بشری به دلیل خطاپذیری و عدم تطبیق مصالح شخص خود با مصالح عمومی جامعه توسط حاکم آن می‌دانند (فیرحی، ۱۳۹۳: ۹۵).

ایشان تأکید دارند چنانچه فقیه آگاه و عادل حکومت اسلامی تشکیل دهد باید امور جامعه را مطابق با آنچه پیامبر (ص) توصیه کرده بر عهده بگیرد. این امر موجب برقراری رابطه عاطفی بین ولی‌فقیه و امت اسلامی می‌شود و یک رابطه وجودی، بیعت و تبعیت گونه را بین او و جامعه به وجود می‌آورد. بر این اساس ولی‌فقیه در رأس هرم نظام اسلامی قرار می‌گیرد و هستی و نیستی سیاسی، اجتماعی جامعه در اختیار و اراده او خواهد بود. (ازغندی، ۱۳۸۹: ۵۹).

۲-۱-۶- مهدویت

اعتقاد به وجود امام زمان (عج الله تعالی)، ظهور آن حضرت و تأسیس حکومت عدل و حق، از بدیهی‌ترین اصول اعتقادی شیعه دوازده‌امامی است (ایزدی، ۱۳۸۷: ۲۵). انقلاب و ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی) به تعبیر استاد مطهری از حلقه‌های مبارزه اهل حق و اهل باطل که به پیروزی نهایی اهل حق منجر می‌شود، این شور، شوق، عشق و امید به آینده، نیروی عظیمی را برای دستیابی به اهداف ایجاد می‌کند (جوشقانی، ۱۳۸۹: ۲۲۵)، وجود امام و رهبری معصوم دینی، اگرچه در پس پرده غیب باشد، برای ساماندهی جامعه مؤمنان منبع بی‌پایانی انرژی، تحرک و استقامت است (کریمی، ۱۳۸۸: ۲۲۰).

موعودگرایی و حکومت جهانی امام مهدی (عج) چشم‌انداز و غایت کمال نوع انسان و ابنای بشری است و اهمیت و کرامت انسانی بر مبنای چنین چشم‌اندازی طراحی شده و معنا می‌یابد، در دغدغه اساسی اینکه جامعه به چشم‌اندازی فرهنگی نیاز دارد که با تکیه بر مبانی معرفتی دینی و نگاه به آینده روشن تدوین شده و سرچشمه اصلی آن جامعه آرمانی اسلام (جامعه مهدوی) است. مهدویت به‌عنوان چراغ راه آینده و الگوی جامع و کامل اسلام برای رشد و بالندگی جوامع بشری می‌باشد، مؤلفه‌های مهدویت عبارت‌اند از: جهان‌شمولی، عدالت‌گرایی، معنویت‌گرایی، کمال‌بخشی، حق‌گرایی و ریشه‌کنی نموده‌های باطل، تحقق عبودیت و یکتاپرستی، خشونت‌ستیزی، تأمین رضایتمندی و خشنودی مردم، شایسته‌سالاری حکومت صالحان و مستضعفان، تحول‌گرایی مثبت و سازنده، ایجاد انسجام، سازگاری، هم‌آهنگی (کارگر، ۱۳۹۲: ۱۰).

عنوان پژوهش	نویسندگان	اهداف پژوهش
نگاهی دیگر به مبانی روابط خارجی ج.ا.ایران: فرهنگ راهبردی در دهه ۱۳۵۸-۱۳۶۸	(مشیرزاده و کافی، ۱۳۹۶)	مبنا قرار دادن نقشه ادراکی امام خمینی (ره) به عنوان مهم‌ترین تصمیم‌گیرنده امنیتی و راهبردی کشور در این مقطع یافته‌های تحقیق: این مقاله نشان می‌دهد که به‌رغم وجود عناصری چون: قدرت ملی، توان نظامی، روحیه ملی و حمایت مردمی، مؤلفه‌هایی چون: عاملیت الهی، شهادت‌طلبی، عدالت و... ویژگی‌های خاصی به فرهنگ راهبردی این دوره می‌بخشند. در نتیجه مؤلفه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ راهبردی ایران در این دوران نشان‌دهنده وجود یک شیوه متفاوت با روش‌های مألوف برای پاسخ دادن به تهدید و دفاع از کشور است و تفاوت این شیوه ملی با سبک‌ها و فرهنگ‌های راهبردی موجود می‌تواند زمینه شکل گرفتن یک (نظریه امنیتی ایرانی) در حوزه روابط بین‌الملل و مطالعات امنیتی باشد
مؤلفه‌های قدرت نرم ایران در سند مؤلفه‌های هویت ملی ایرانیان (مطالعه ارزش‌های فرهنگی)	(حیدری و قربی، ۱۳۹۵)	جمهوری اسلامی ایران دارای منابع متعدد قدرت نرم است که از جمله آن‌ها فرهنگ، ارزش‌های فرهنگی است، برای ارتقاء توانمندی ایران باید این منابع را شناسایی و برای تبدیل آن به قدرت نرم همت گماشت، یکی از بسترهای شناسایی مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام است که ارزش‌ها و منابع قدرت آفرین برای ایران در آن‌ها نمود یافته است و با استفاده از روش تحلیل محتوا، مطالعات کتابخانه‌ای تحقیق صورت گرفته است. در این پژوهش بیشتر به مؤلفه‌های قدرت نرم ج.ا.ا در سند هویت ملی ایرانیان و مطالعه ارزش‌های فرهنگی پرداخته شده
بررسی جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران بر اساس الگوی اس، دبلیو، او، تی ^۱	(خرمشاد و مرادخانی، ۱۳۹۰، ۴)	ضمن احصای مؤلفه‌های عوامل درونی قوت، ضعف و همچنین شاخص‌های فرصت و تهدید به‌عنوان عوامل خارجی و تعیین رتبه‌بندی آنان در نهایت جایگاه استراتژیک ایران در حالت رقابتی (St) قوت و تهدید قرار گرفته است در این پژوهش با توجه به نتایج حاصله و در نظر گرفتن نقاط ضعف و فرصت‌ها، عواملی چون تقویت اعتماد ملی، افزایش قدرت جامع ملی، توسعه متوازن توسعه علمی و انسانی ماندگار و پایدار، مهیاسازی محیط منطقه‌ای و بین‌المللی برای دستیابی به

<p>توسعه از طریق چندجانبه گرایی، تقویت همکاری و همگرایی منطقه‌ای، گفتگو با بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی، برقراری روابط متوازن با قدرت‌های موجود و نوظهور و ارتقای جبهه ملی ج.ا. به‌عنوان یک کشور اسلامی برخوردار از توسعه همه‌جانبه باید مدنظر قرار گیرد. در این پژوهش بیشتر به دنبال بررسی جایگاه منطقه‌ای ایران بر اساس نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید بوده است</p>		
<p>رابطه بین سه امت فرهنگی اسوه، وسطی، امت واحده که جامعه‌ای است جهانی مبتنی بر ارزش‌های الهی و متشکل از انسان‌های فرهیخته پرداخته است. چارچوب این اثر پژوهشی و رویکرد تدوین راهبردهای فرهنگی بر اساس روش طراحی و تعامل، تفاهم ملی و منطقه‌ای و رقابت و همکاری جهانی با بهره‌گیری از راهبردهای تهاجمی و استفاده از ظرفیت‌های ملی و سایر کشورهای اسلامی و منطقه‌ای بوده است و به‌طور کلی در چهار مرحله انجام شده است</p>	<p>(مبینی و دیگران، ۱۳۹۴)</p>	<p>راهبردهای فرهنگی، مکتب فکری، الگوهای تحلیلی فرهنگ مدل طراحی راهبرد</p>
<p>نقش فرهنگ در تحولات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ... انسان‌ها دارای قدمت طولانی است؛ اما اهمیت جهانی آن به بعد از انقلاب صنعتی و نفوذ و تسلط اروپایی‌ها به‌واسطه فرهنگ بر دیگر سرزمین‌های جهان مورد توجه قرار گرفته است. این مقوله با از بین رفتن جهان دوقطبی و برجسته شدن ملت‌ها و هویت‌ها بر اساس ویژگی‌های فرهنگی به‌صورت یک شاخه علمی تحت عنوان ژئوکالچر مطرح شد. هدف از پژوهش حاضر، تبیین سابقه تأثیرگذاری فرهنگ بر روابط دولت‌ها و ملت‌هاست و از این لحاظ ضمن تشریح ویژگی‌های ژئوکالچر ایران به تحلیل چالش‌های پیش روی آن پرداخته شده است</p>	<p>(پیشگاهی فرد و دیگران، ۱۳۹۱)</p>	<p>ژئوکالچر و نقش آن در مشروعیت حاکمیت نظام جمهوری اسلامی در ایران</p>
<p>مدل متغیر سنجش قدرت ملی مبتنی بر مؤلفه‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی، فضایی، سرزمینی، فرامرزی، اجتماعی، علمی، فناوری و فرهنگی و با بررسی شاخص متناسب با این عوامل، به روش دلفی، این پژوهش کشورهای موردبررسی را به سه سطح از قدرت تقسیم نموده و اختلاف کشورهای جهان اسلام در شاخص‌های مذکور را تبیین نموده و به سنجش قدرت ملی کشورهای اسلامی بر اساس مؤلفه‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی و ... پرداخته است</p>	<p>(زرقانی، ۱۳۹۱)</p>	<p>سنجش قدرت ملی کشورهای اسلامی بر اساس معیار ترکیبی</p>
<p>مطالعه و تبیین ساختار نظام قدرت منطقه‌ای در مناطق مختلف جغرافیایی کره زمین، کمک مؤثری به آگاهی و</p>	<p>(افشردی و مدنی، ۱۳۸۷)</p>	<p>ساختار نظام قدرت منطقه‌ای در غرب</p>

<p>شناخت کشورها و قدرت‌های منطقه‌ای در بررسی سیاست‌های فرامرزی آن‌ها می‌کند. رده‌بندی این‌گونه کشورها بر اساس قدرت ملی، شناخت آن‌ها را تسهیل کرده. با تعیین منزلت ژئوپلیتیک یک کشور می‌توان موقعیت آن کشور را بر پایه وزن ژئوپلیتیک آن نسبت به سایر کشورها در سطح منطقه‌ای یا جهانی مشخص کرد</p>		<p>آسیا با تأکید بر کشورهای برتر منطقه</p>
<p>اشاره‌ای به سیاست خارجی و سپس فرهنگ ملی به‌عنوان عوامل مؤثر در ساخت هویت ملی، انگاره‌های ذهنی نخبگان، نقش منافع ملی و جهت‌گیری‌ها و استراتژی‌های سیاست خارجی از نگاه نظریه سازه‌انگاری پرداخته شده است</p>	<p>(موسوی زاده و جاودانی مقدم، ۱۳۸۷)</p>	<p>عنوان نقش فرهنگ ملی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران</p>
<p>به نقش حاکمیت جهانی و منطقه‌گرایی و اینکه قدرت‌های نوظهور برای توسعه اقتصادی نیاز دارند به‌صورت منطقه‌ای و در راستای منطقه‌گرایی عمل کنند</p>	<p>(ام شاول، ۲۰۱۵)^۱</p>	<p>بینشی از حاکمیت جهانی و منطقه‌گرایی تطبیقی</p>
<p>ایده‌ها و علاقه قدرت‌های منطقه‌ای به‌ندرت فقط در یک زمینه داخلی و منطقه‌ای قابل‌درک‌اند. نقش محوری قدرت‌های منطقه‌ای یا قدرت‌های بالقوه منطقه‌ای در ساخت سازه و سازه ساختار دولت منطقه‌ای آن‌ها را از چندین طریق در مدیریت بین‌المللی درگیر کرده است. ظهور و افول ملت‌ها همواره نقش مهمی در عناصر تاریخی بااهمیت‌تر روابط بین‌الملل داشته است. در این پژوهش بیشتر از منظر تاریخی به قدرت‌های منطقه‌ای و سیستم جهانی و چگونگی درگیر شدن آن‌ها در مدیریت نظام بین‌الملل اشاره داشته است ظهور و افول ملت‌ها همواره نقش مهمی در عناصر تاریخی بااهمیت‌تر روابط بین‌الملل داشته است.</p>	<p>(هورل، ۲۰۱۰)^۲</p>	<p>قدرت‌های منطقه‌ای و سیستم جهانی از منظر تاریخی</p>

1. Mshow

2. Horl

۳- روش تحقیق

۳-۱- نوع تحقیق

از آنجاکه پژوهش در حوزه فرهنگ ملی کشور قابل استفاده بوده کاربردی است و چون به دنبال کشف مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی بر قدرت منطقه‌ای ایران در غرب آسیا تدوین شده، از نوع اکتشافی است.

۳-۲- روش تحقیق

پژوهش حاضر، مبتنی بر نظرخواهی از متخصصان و خبرگان بوده و از روش تحقیق کیفی (مصاحبه) استفاده شد. لذا، تحقیق در دو مرحله متوالی انجام گرفت: در گام اول از اسناد و مدارک برای اطلاعات جمع‌آوری گردید. در این مرحله با روش تحلیل مفهومی و محتوایی؛ با استفاده از داده‌های نظری، مرور ادبیات و پیشینه تحقیق، معیارهای شایستگی شناسایی، یک ساختار مفهومی تدوین گردید. در مرحله دوم، اعتباربخشی چارچوب تدوین شده برای مطالعه میدانی در دستور کار بود که در آن از روش‌های کیفی (مصاحبه) استفاده گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از فرمول ضریب لاوشه استفاده شده است.

۳-۳- جامعه تحقیق

جامعه تحقیق به صورت تمام شمار ۳۰ نفر از نخبگان شامل: ۱۰ نفر اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های استان و خارج استان، ۱۰ نفر مدیران حوزه فرهنگی و ۱۰ نفر مدیران راهبردی می‌باشند.

۳-۴- روایی^۱

منظور از روایی این است که مقیاس و محتوای ابزار یا سؤالات مندرج در ابزار و روش تحقیق، دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد؛ یعنی اینکه هم داده‌های گردآوری شده از طریق ابزار، مازاد بر نیاز تحقیق نباشد و هم اینکه بخشی از داده‌های مورد نیاز در رابطه با سنجش متغیرها در محتوای ابزار حذف نشده باشد به عبارت دیگر، عین واقعیت را به خوبی نشان دهد. (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۸۲) به منظور تعیین رابطه بین گویه‌ها، ابعاد و موضوع، پرسش‌نامه ضریب لاوشه تدوین و در جامعه خبرگی توزیع، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل گردید

$$CVR = \frac{n_E - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$$

¹ Validity

$$ne=15 N=30 \text{ حداقل روایی} = 0/33 = \text{ضروری} = 20$$

بر اساس فرمول ضریب لاوشه از بین مؤلفه‌های بُعد ملی طبق الگوی مفهومی تدوین شده ۱۱۹ شاخص طراحی شده در پرسشنامه نخبگانی و توزیع پرسشنامه‌ها و دریافت آن‌ها و قرار دادن پرسشنامه در فرمول ضریب لاوشه طبق فرمول یادشده از تعداد شاخص‌های اشاره شده طبق جدول شماره ۴ شاخص‌هایی که مربوط به بُعد ملی از مؤلفه‌های موقعیت سرزمینی، میهمان‌نوازی، عناصر قومی مذهبی بوده زیر عدد ۰/۳۳ بوده و حذف گردید و تعداد ۱۱۶ شاخص بالاتر از ۰/۳۳ بوده و روایی همگی تأیید گردیده است.

۳-۵- پایایی ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه

جدول ۴: شاخص‌های رد شده بعد ملی بر اساس فرمول ضریب لاوشه

وضعیت	ضریب روایی CVR	شاخص‌ها از بعد ملی
عدم تأیید	۰/۲	داشتن مرزهای مشترک با کشورهای با فرهنگ و تفکرات مختلف می‌تواند قدرت منطقه‌ای ایران را افزایش دهد
عدم تأیید	۰/۲	موقعیت خاص تمدنی و اشتراکات مذهبی باعث رونق تر شدن گردشگری ایران گردیده است
عدم تأیید	۰/۲	عناصر قومی و مذهبی می‌تواند در صورت هرگونه اختلافی مورد سو استفاده دشمنان واقع و بحران‌آفرین گردد
عدم تأیید	۰/۲	وجود اقوام مختلف کرد و عرب و ترک و لر و بلوچ و زیستن مسالمت‌آمیز باعث حس غرور ملی و از سوی وحدت‌آفرین با گروه‌های همنام در کشورهای منطقه و عدم سو استفاده احتمالی به هر شکل توسط دشمنان می‌باشند.
تأیید	۰/۳۳	مابقی

برای سنجش پایایی^۱ پرسشنامه‌های سرمایه اجتماعی و توسعه از آلفای کرونباخ^۲ استفاده شده است. در واقع هر قدر آلفای کرونباخ به عدد ۱ نزدیک تر باشد اعتبار سازگاری درونی بیشتر است. پایایی یک پرسشنامه بایستی حداقل ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷ را دارا باشد. آلفای کرونباخ، یک ضریب اعتبار است که میزان همبستگی مثبت یک مجموعه را منعکس می‌کند. آلفای کرونباخ برحسب میانگین همبستگی داخلی میان پرسش‌هایی که یک مفهوم را می‌سنجد، محاسبه می‌شود. دامنه ضریب آلفای کرونباخ از ۰ (عدم ارتباط) تا

1. Reliability

2. Cronbach's Coefficient Alpha

۱+ (ارتباط کامل) است و چنانچه آلفای کرونباخ بالاتر از (۰/۷) قرار گرفته باشد پایایی پرسشنامه مورد تأیید قرار خواهد گرفت.

جدول ۵: پایایی پرسشنامه فرهنگ ملی و ابعاد آن

مؤلفه	آلفای کرونباخ	تعداد سؤالات هر بعد
بعد ملی	۰/۹۵۰	۴۰
بعد دینی	۰/۹۶۰	۳۹
فرهنگ ملی	۰/۹۷۲	۷۹

جدول ۶: پایایی پرسشنامه فرهنگ ملی و ابعاد آن

مؤلفه	آلفای کرونباخ	تعداد سؤالات هر بُعد
بعد ژئوکالچر	۰/۹۳۹	۱۳
بعد ژئواستراتژیک	۰/۹۱۵	۷
ژئواکونومیک	۰/۸۰۳	۶
قدرت دفاعی	۰/۹۴۵	۷
خود بنیادی	۰/۹۰۸	۶
قدرت منطقه‌ای	۰/۹۶۴	۳۹

ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه فرهنگ ملی با ابعاد ملی (۰/۹۵۰) و دینی (۰/۹۶۰) برابر با (۰/۹۷۲) و برای پرسشنامه قدرت منطقه‌ای با (۰/۸۹۶) محاسبه شده است و با توجه به مقادیر ضریب آلفای کرونباخ، می‌توان استنباط نمود که ابزار پژوهش از پایایی نسبتاً مطلوبی برخوردار است.

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- جمعیت شناختی:

در این پژوهش، پرسشنامه در سه سطح خبرگان و صاحب‌نظران حوزه فرهنگ ملی ایران به تعداد ۳۰ نفر توزیع گردید، ویژگی‌های دموگرافی خبرگان تحقیق به شرح زیر توصیف می‌شود. ۳۰ نفر از خبرگان جامعه تحقیق، در سه سطح: ۱. اعضاء هیئت‌علمی دانشگاه ۲. مدیران راهبردی ۳. مراکز فرهنگی گروه به تعداد ۱۰ نفر به مقدار مساوی پرسشنامه توزیع گردید.

الف- توزیع پاسخگویان برحسب تحصیلات

با توجه به جدول ۲ تعداد ۳۰ نفر حدود ۹۷ درصد مدرک دکتری و ۱ نفر حدود ۳ درصد از پاسخگویان کارشناسی ارشد داشته‌اند که در بین پاسخ‌دهندگان تعداد افراد دارای مدرک کارشناسی وجود نداشت.

جدول ۷: توزیع پاسخگویان بر حسب تحصیلات

مدرک تحصیلی	تعداد	درصد متغیر
کارشناسی و کارشناسی ارشد	۱	۳.۲
دکتری و بالاتر	۳۰	۹۶.۸
جمع	۳۱	۱۰۰.۰

ب- توزیع پاسخگویان بر حسب رتبه علمی

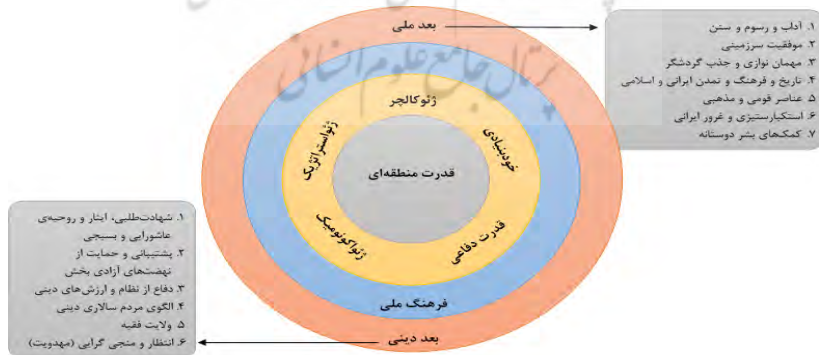
با توجه به جدول ۵ تعداد ۱۷ نفر حدود ۵۵ درصد استادیار و ۱۳ نفر حدود ۴۱ درصد از پاسخگویان مری بوده‌اند. با توجه به میزان تحصیلات و سطوح شغلی خبرگان که در سطح دانشگاه‌های حوزه‌ها و مراکز فرهنگی به‌عنوان مدیران عالی و صاحب‌نظران در حوزه فرهنگ ملی مطرح می‌باشند نتیجه می‌شود که برخوردار از صلاحیت لازم جهت پاسخگویی می‌باشند.

جدول ۸: توزیع پاسخگویان بر حسب رتبه علمی

رتبه علمی	تعداد	درصد متغیر
مری	۱۳	۴۱.۹
استادیار	۱۷	۵۴.۸
دانشیار	۱	۳.۲
جمع	۳۱	۱۰۰.۰

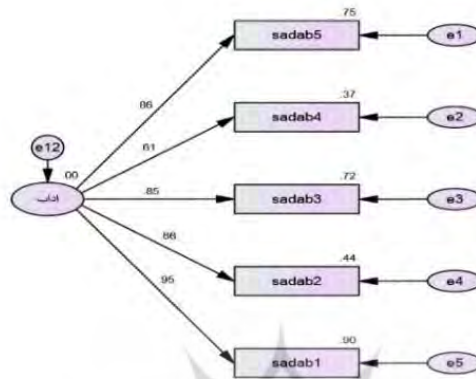
۴-۲- یافته‌های کیفی

در این بخش مؤلفه‌های فرهنگ ملی و قدرت منطقه‌ای ایران بر اساس مدل مفهومی به شکل زیر ترسیم گردید؛ و پس از تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های هر بعد به ترتیب مورد بررسی قرار گرفته و نتایج آن‌ها مشخص شده است.

شکل ۱: الگوی مفهومی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر قدرت منطقه‌ای

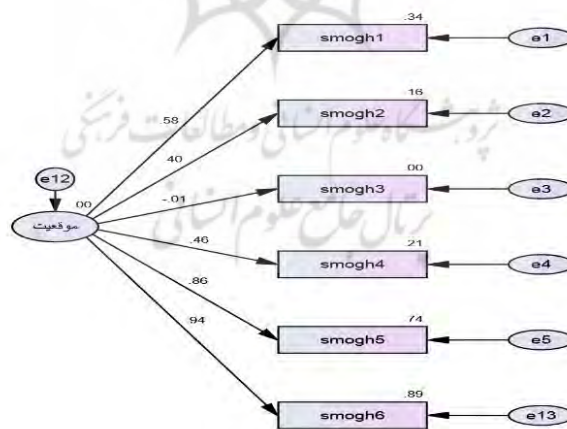

الف-شناسایی ابعاد فرهنگ ملی

آداب‌ورسوم: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هرکدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد تائید می‌گردد.

شکل ۲: بار عاملی مؤلفه آداب‌ورسوم

موقعیت: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هرکدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی به جز سؤال سوم بالاتر از ۰/۳۰ دارد تائید می‌گردد؛ و سؤال سوم حذف گردید.

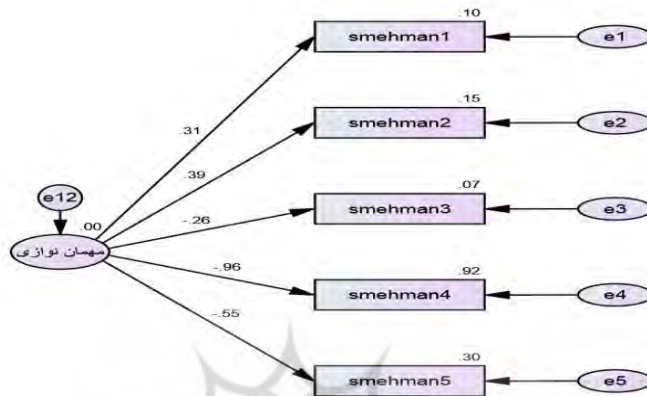

شکل ۳: بار عاملی مؤلفه موقعیت

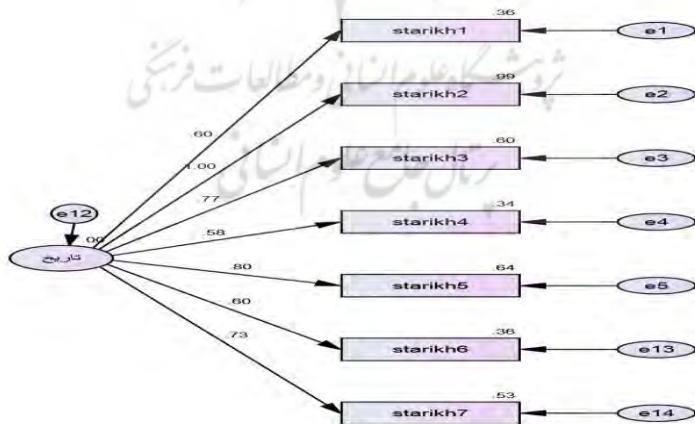
مهمان‌نوازی: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی به‌جز سؤال سوم بالاتر از ۰/۳۰ دارد تأیید می‌گردد؛ و سؤال سوم حذف گردید.

شکل ۴: بار عاملی مهمان‌نوازی

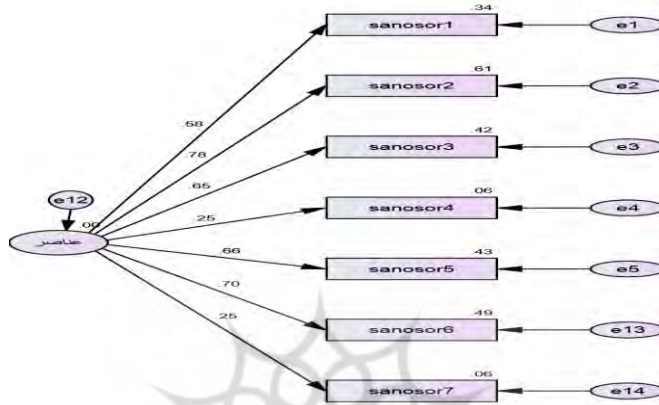
تاریخ: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد تأیید می‌گردد.

شکل ۵: بار عاملی تاریخ

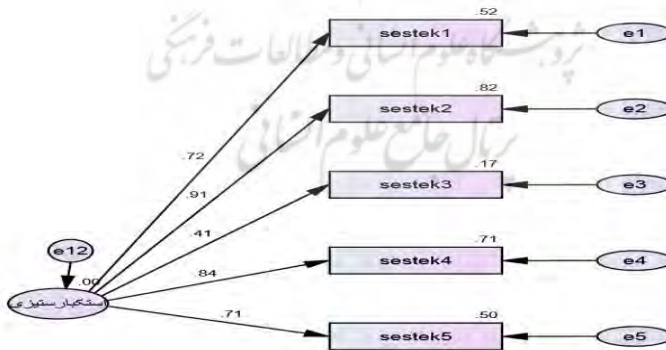
عناصر قومی مذهبی: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی به‌جز سؤال چهارم و ششم بالاتر از $0/30$ دارد تأیید می‌گردد؛ و سؤالات چهارم و ششم حذف می‌گردد.

شکل ۶: بار عاملی عناصر قومی مذهبی

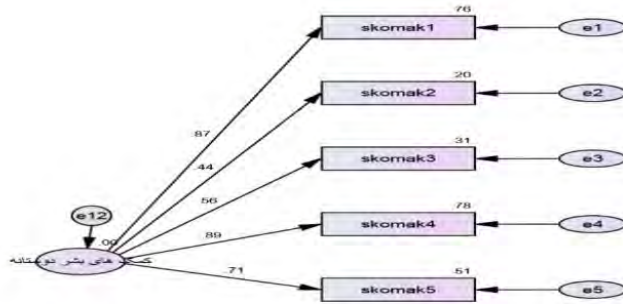
استکبارستیزی: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از $0/30$ دارد و تأیید می‌گردد.

شکل ۷: بار عاملی استکبارستیزی

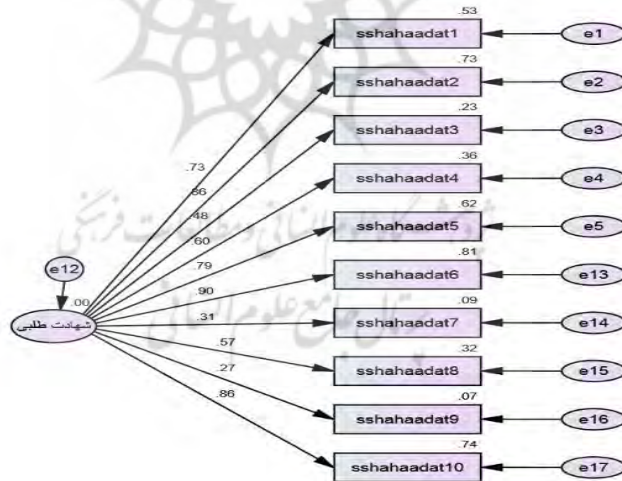
کمک‌های بشردوستانه: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از $0/30$ دارد و تأیید می‌گردد.

شکل ۸: بار عاملی کمک‌های بشردوستانه

شهادت‌طلبی: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از $0/30$ دارد و تأیید می‌گردد.

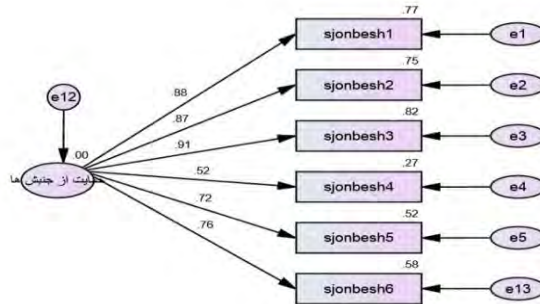
شکل ۹: بار عاملی شهادت‌طلبی

حمایت از جنبش‌ها: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از $0/30$ دارد و تأیید می‌گردد.

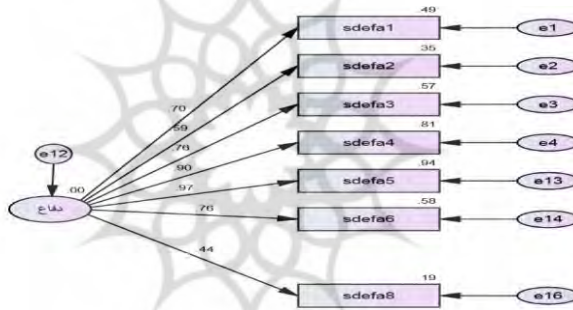

شکل ۱۰: بار عاملی حمایت از جنبش‌ها

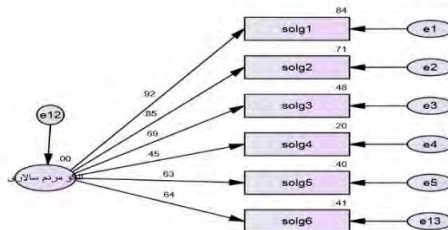
دفاع از نظام اسلامی: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی به جز سؤال سوم بالاتر از ۰/۳۰ دارد تأیید می‌گردد.

شکل ۱۱: بار عاملی دفاع از نظام اسلامی

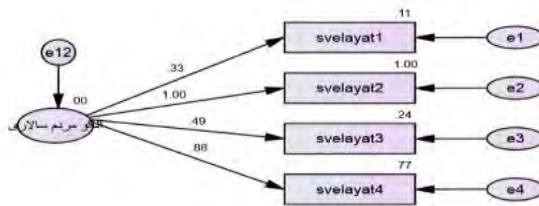
مردم‌سالاری دینی: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد تأیید می‌گردد.

شکل ۱۲: بار عاملی مردم‌سالاری دینی

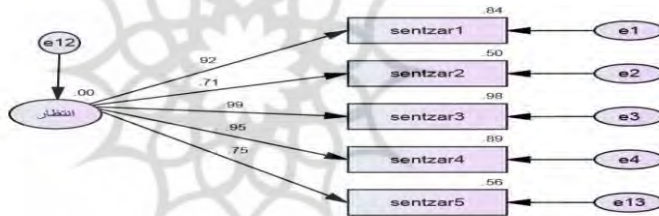
ولایت‌فقیه: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد تأیید می‌گردد

شکل ۱۳: بار عاملی ولایت‌فقیه

انتظار: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد تأیید می‌گردد.

شکل ۱۴: بار عاملی انتظار

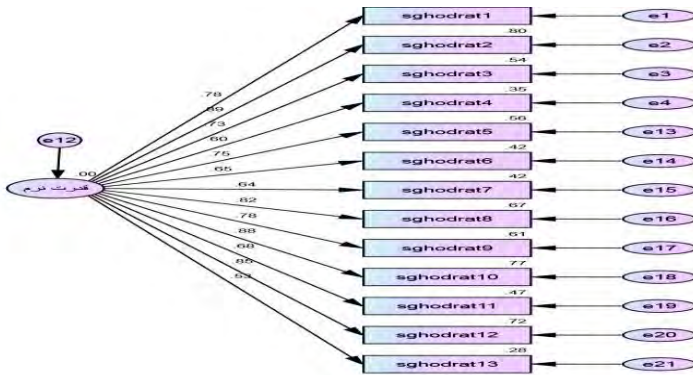

ب- شناسایی ابعاد قدرت منطقه‌ای

ژئوکالچر: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد تأیید می‌گردد.

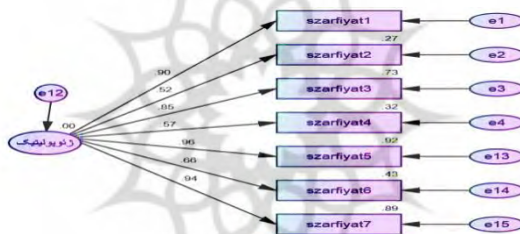

شکل ۱۴: بار عاملی ژئوکالچر

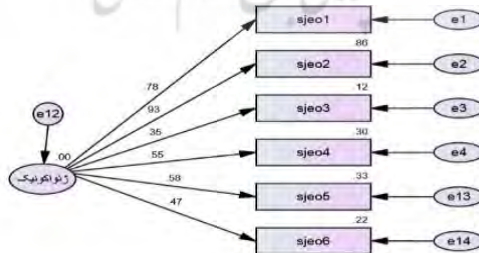
ظرفیت ژئوپلیتیک: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد و تأیید می‌گردد.

شکل ۱۵: بار عاملی ظرفیت ژئوپلیتیک

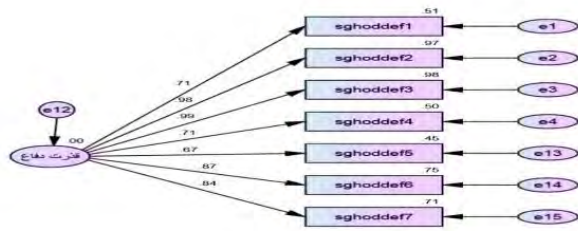
ظرفیت ژئواکونومیک: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد و تأیید می‌گردد.

شکل ۱۶: بار عاملی ژئواکونومی

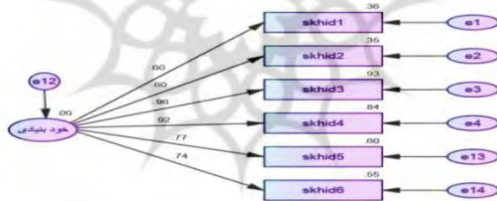
قدرت دفاع: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد و تأیید می‌گردد.

شکل ۱۷: بار عاملی قدرت دفاعی

خود بنیادی: برای پاسخ به روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است با توجه به شکل زیر و بارهای عاملی مرتبط به هر کدام از شاخص‌ها می‌توان گفت که تمام شاخص‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۳۰ دارد و تأیید می‌گردد.

شکل ۱۸: بار عاملی خود بنیادی

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- نتیجه‌گیری:

مسئله اصلی این پژوهش تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ ملی ایران بر قدرت منطقه‌ای ایران در غرب آسیا است. از مجموع ۱۳ شاخص بعد ملی و دینی و ارزشی بر اساس الگوی مفهومی ترسیم شده بعد ملی شامل آداب و رسوم، موقعیت سرزمینی، میهمان‌نوازی، تاریخ و تمدن، عناصر قومی و مذهبی، استکبارستیزی و غرور ایرانی، کمک‌های بشردوستانه و بعد دینی و ارزشی شامل شهادت‌طلبی، پشتیبانی و حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش و جبهه مقاومت، دفاع از نظام و ارزش‌های دینی، الگوی مردم‌سالاری دینی، ولایت فقیه، انتظار

و منجی گرایی و تأثیرات آن‌ها بر مؤلفه‌های پنج‌گانه قدرت منطقه‌ای شامل ژئوکالچر (قدرت نرم)، ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک، قدرت دفاعی و نظامی، خود بنیادی می‌توان نتیجه گرفت از تعداد شاخص‌های کلی که از ۱۱۹ شاخص کلی فرهنگ ملی ۷۹ شاخص که بعد ملی ۴۰ و بعد دینی و ارزشی ۳۹ و قدرت منطقه‌ای ۳۹ شاخص طراحی شده و ۱۱۶ شاخص پرسشنامه تأیید گردیده است و ۴ شاخص که مربوط به بعد ملی از مؤلفه‌های موقعیت سرزمینی، میهمان‌نازی، عناصر قومی مذهبی بوده حذف گردیده است و در پایان به شکل یک مدل راهبردی ترسیم گردیده است.

جدول ۹: وضعیت کلی شاخص‌ها

ردیف	متغیر/مؤلفه	تعداد شاخص	تأیید شده	رد شده
۱	فرهنگ ملی	۷۹	۷۵	۴
۲	قدرت منطقه‌ای	۳۹	۳۹	۰
۳	بعد ملی (فرهنگ ملی)	۴۰	۳۶	۴
۴	بعد دینی و ارزشی (فرهنگ ملی)	۳۹	۳۹	۰

جدول ۱۰: شاخص‌های حذف شده ۴ مؤلفه بعد ملی

ردیف	عنوان مؤلفه بعد ملی	عنوان شاخص حذف شده
۱	موقعیت سرزمینی	داشتن مرزهای مشترک با کشورهای بافرهنگ و تفکرات مختلف می‌تواند قدرت منطقه‌ای ایران را افزایش دهد
۲	میهمان‌نازی	موقعیت خاص تمدنی و اشتراکات مذهبی باعث رونق تر شدن گردشگری ایران گردیده است
۳	عناصر قومی و مذهبی	عناصر قومی و مذهبی می‌تواند در صورت هرگونه اختلافی مورد سوء استفاده دشمنان واقع و بحران آفرین گردد
۴	عناصر قومی و مذهبی	وجود اقوام مختلف کرد و عرب و ترک و لر و بلوچ و زیستن مسالمت‌آمیز باعث حس غرور ملی و از سویی وحدت آفرین با گروه‌های همنام در کشورهای منطقه و عدم سوء استفاده احتمالی به هر شکل توسط دشمنان می‌باشند.

ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه فرهنگ ملی با ابعاد ملی (۰/۹۵۰) و دینی (۰/۹۶۰) برابر با (۰/۹۷۲) و برای پرسشنامه قدرت منطقه‌ای با (۰/۸۹۶) محاسبه شده است و با توجه

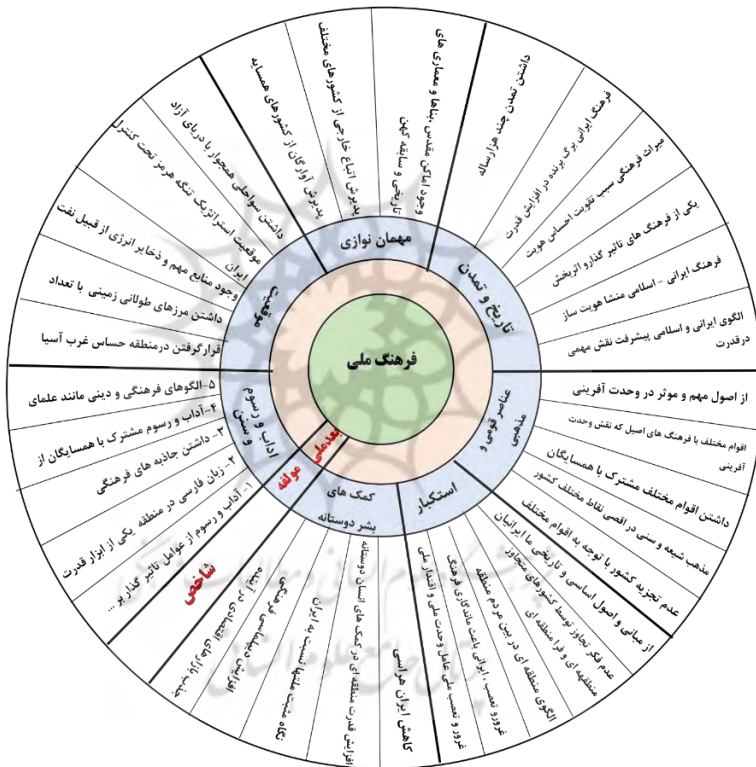

به مقادیر ضریب آلفای کرونباخ، می‌توان استنباط نمود که ابزار پژوهش از پایایی نسبتاً مطلوبی برخوردار است.

مدل راهبردی

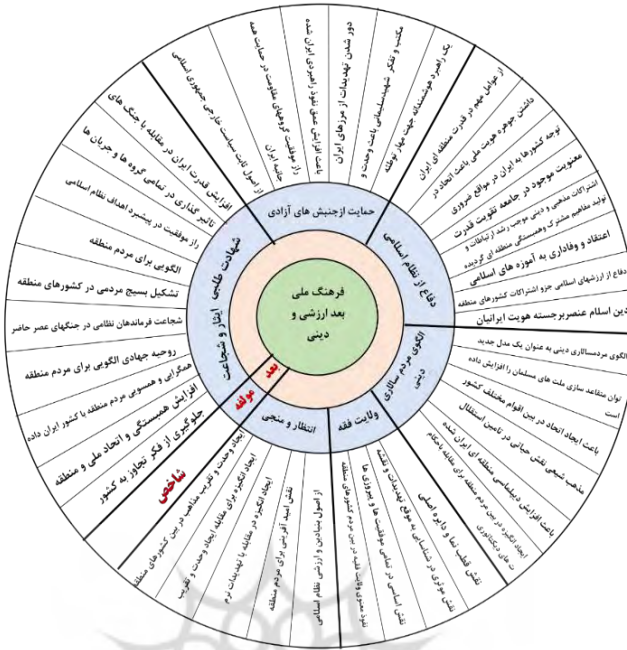
این مدل شامل ابعاد فرهنگ ملی (ملی و دینی و ارزشی) و قدرت منطقه‌ای است که به دلیل تعدد شاخص‌ها (۱۱۶ شاخص) در ۳ نمودار در ادامه ترسیم شده است (شکل‌های ۱۹ و ۲۰ و ۲۱).

شکل ۱۹: مدل مفهومی فرهنگ ملی (بعد ملی)

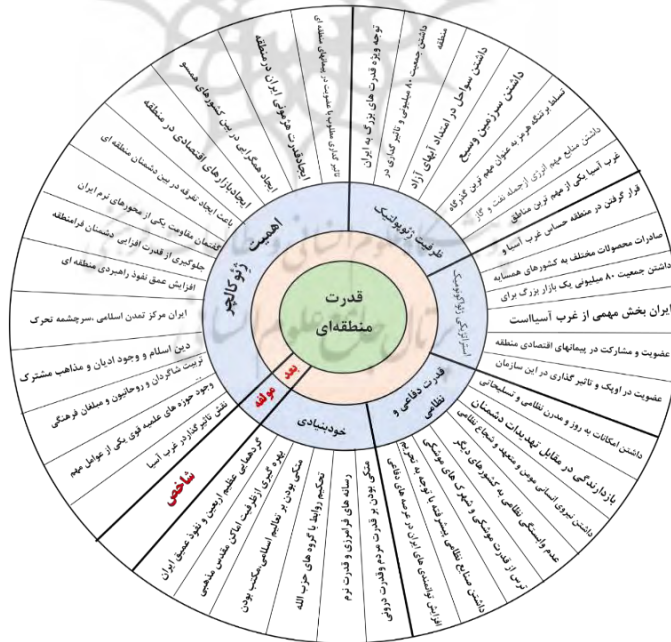

شکل ۲۰: مدل مفهومی فرهنگ ملی (بعد دینی و ارزشی)

شکل ۲۱: مدل مفهومی قدرت منطقه‌ای

۵-۲- پیشنهادها

الف- پیشنهادهای کاربردی

- ۱- پیشنهاد می‌گردد کارگروه‌های تخصصی در خصوص فرهنگ ملی توسط نهادها و مراجع ذیصلاح تشکیل و علل کم‌توجهی به این حوزه بسیار مهم و اثرگذار مورد واکاوی دقیق قرار گیرد.
- ۲- وزارت امور خارجه بسترهای فرهنگی لازم در راستای تحقق الگوی ایرانی و اسلامی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ایران با جدیت تمام دنبال نماید.
- ۳- منطقه غرب آسیا دارای پتانسیل و ظرفیت‌های فراوانی در حوزه فرهنگی می‌باشد که می‌تواند با توجه به نفوذ فرهنگی قابل توجه جمهوری اسلامی در تعدادی از کشورهای این منطقه بستر لازم برای تحقق این امر مهم فراهم گردد.
- ۴- با توجه به تضادهای هویتی و ایدئولوژیکی در منطقه غرب آسیا که آن را منطقه شکننده یاد می‌کنند می‌توان با توجه به تلاش‌های صورت گرفته و بسترهای فرهنگی و هویتی ایجادشده بر مبنای وحدت شیعه وطنی بر وفاق و همگرایی موجود برنامه‌ریزی‌های دقیقی به عمل آید.
- ۵- عضویت ایران در سازمان‌های همکاری‌های اقتصادی شامل شانگهای و اگو می‌تواند بستری برای تحقق نفوذ فرهنگی و هویتی ما ایجاد و هم بستری برای عملی شدن اهداف استراتژیکی ما فراهم سازد.
- ۶- تولید محصولات و صنایع متکثر فرهنگی، هنری، جذاب، فاخر و ماندگار برای توسعه همکاری‌های منطقه‌ای و گسترش فرهنگ ایرانی و اسلامی
- ۷- تشکیل ائتلاف‌های فرهنگی، هنری مشترک با هم‌پیمانان فرهنگی در سطح منطقه و تأکید بر ارتقای مشترکات فرهنگی و تشکیل نهشته‌ای علمی، کنفرانس‌ها، فستیوال‌ها، همایش‌ها و نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری بین اندیشمندان، فرهیختگان و دانشمندان جهان اسلام، تولید گفتمان مشترک اسلامی و بهره‌گیری از ابزارهای نوین ارتباطی با استفاده از ظرفیت‌های دیپلماسی فرهنگی
- ۸- ایجاد دانشگاه‌های مشترک و رشته‌های تحصیلی تکمیلی چند فرهنگی بین کشورهای منطقه با مرکزیت ایران
- ۹- بسترسازی برای ایجاد شبکه‌های گردشگری ملی و بین‌المللی به منظور معرفی آثار، مفاخر و دستاوردهای فرهنگ و تمدن اسلامی-ایرانی
- ۱۰- بازتوانی عمق راهبردی فرهنگی با گسترش و ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی در منطقه با ائتلاف و اتحاد با همه فرق جوامع اسلامی و همسایگان

۱۱- فرصت گرایی، یارگیری و گسترش هم‌پیمانان فرهنگی به‌ویژه در کشورهای منطقه و جهان اسلام با تمرکز بر ملل، ادیان، سازمان‌ها، جریان‌های همگرا با جمهوری اسلامی ایران
 ۱۲- الهام بخشی با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی در توسعه کارآمد ملی و نهادینه‌سازی مردم‌سالاری دینی با بهره‌گیری جامعه‌النبی صدر اسلام بر اساس اندیشه والای اسلامی برای دستیابی به جامعه صالح جهانی اسلام و تشکیل امت واحده اسلامی
 ۱۳- طراحی، باز مهندسی و نهادینه‌سازی الگوهای اسلامی - انقلابی فرهنگی متمایز برای جهان اسلام با گسترش خط و زبان فارسی و تنوع فرهنگی و تکثر آن با وحدت اجتماعی
 ۱۴- هدایت، سازمان‌دهی، نظام بخشی، ایجاد فرهنگ خودباوری اسلامی در راستای تشکیل امت اسوه با تقویت روحیه معنوی، فرهنگ و دیدگاه اعتقادی اسلامی انقلابی و دوری از افراطی‌گرایی

ب- پیشنهادهای پژوهشی

- ۱ - توصیه می‌شود علاقه‌مندان به حوزه مطالعات هویت و فرهنگ ملی ایرانی سایر مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرهنگ ملی را مورد بررسی و کنکاش قرار دهند چون این عرصه به‌شدت مورد بی‌توجهی و اغفال قرار گرفته است.
- ۲- روش‌های ترکیبی شامل پژوهش‌های کیفی و کمی بهترین روش برای انجام تحقیقات علمی می‌باشد که می‌تواند پاسخ مناسب و مطلوبی برای جواب سؤالات و اهداف تحقیقات ارائه نماید
- ۳- پژوهشگران با استفاده از تکنیک‌های پیش‌بینی و آینده‌پژوهی، تحولات فرهنگ ملی ایرانی را مورد کنکاش و شناسایی قرار داده و تحقیقات خود را بر این اساس پایه‌ریزی نمایند.
- ۴- محققان به بررسی تطبیقی هویت ترکیبی در ایران با جوامع مشابه همت گمارند و روندهای جهانی در این خصوص را بررسی کنند. تا از وقوع چالش‌های هویتی در سایر جوامع مطلع و از بروز آن‌ها در ایران جلوگیری به عمل آید.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

- ۱) احمدی پور، زهرا، دیگران (۱۳۸۹)، تحلیل ژئوپلیتیکی فرصت‌ها چالش‌های همگرایی در منطقه غرب آسیا، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال اول، ش اول، بهار و تابستان
- ۲) افشردی، محمدحسین، مدنی، سید مصطفی (۱۳۸۸)، ساختار نظام قدرت منطقه‌ای در خاورمیانه با تأکید بر کشورهای برتر منطقه، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۳، ش ۱۳

- ۳) اکرانی، زهرا، (۱۳۹۸)، تأثیر ژئوکالچر منطقه‌ای بر روابط میان ایران و کشورهای آسیای مرکزی، فصلنامه مطالعات آسیای جنوب غربی، سال دوم، شماره ۵، صص ۴۵-۶۶
- ۴) ایزدی، حجت‌الله (۱۳۸۷)، مبانی قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات بسیج، سال یازدهم، شماره ۴۱
- ۵) برزگر، کیهان (۱۳۹۷). سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در خاورمیانه، چاپ دوم، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه
- ۶) پرهان، مهدی، دیگران (۱۳۹۸)، همسویی ایدئولوژی و منافع ملی و روند قدرت‌یابی منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۹۶)، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا شماره ۴۰- صص ۴۴ - ۲۳
- ۷) پیشگاهی فرد، زهرا، دیگران (۱۳۹۱)، ژئوکالچر و نقش آن در مشروعیت حاکمیت نظام جمهوری اسلامی در ایران، جغرافیای فرهنگی جهان اسلام، سال سوم، ش ۳
- ۸) پورفرد، مسعود، (۱۳۸۵) مردم‌سالاری دینی، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ دوم،
- ۹) تری ج. جردن، لستر راونتری (۱۳۸۰)، مقدمه‌ای بر جغرافیای فرهنگی، ترجمه سیمین تولایی و محمد سلیمانی، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ۱۰) تسلیمی، محمد سعید، دیگران (۱۳۸۹)، مدل اثرگذاری فرهنگ ملی بر کار تیمی در ایران، راهبرد فرهنگ، شماره دهم و یازدهم، صص ۱۶۲-۱۲۷
- ۱۱) جوشقانی، حسین (۱۳۸۹)، جنگ نرم از دیدگاه قرآن، تهران، ساقی
- ۱۲) جوکار، محمدرضا، دیگران (۱۳۸۹)، درآمدی نظری بر چیستی رابطه فرهنگ ملی و امنیت ملی در ایران، فصلنامه
- ۱۳) مطالعات ملی، ۴۱، سال یازدهم، شماره ۱، صص ۱۷۸-۱۵۵
- ۱۴) حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۱)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: انتشارات سمت، جلد ۵
- ۱۵) حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: انتشارات پاپلی
- ۱۶) حافظ نیا، محمدرضا و دیگران (۱۳۹۳)، فلسفه جغرافیای سیاسی، چاپ اول، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۵
- ۱۷) حیدری، منصور، قربی، سید محمدجواد (۱۳۹۵)، مؤلفه‌های قدرت نرم ایران در سند مؤلفه‌های هویت ملی ایرانیان (مطالعه ارزش‌های فرهنگی)، فصلنامه علمی و پژوهشی مطالعات قدرت نرم سال ششم، ش ۱۵
- ۱۸) حسینی، سید رضا (۱۳۹۰)، الگوی مردم‌سالاری دینی و نسبت آن با بیداری اسلامی، فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر، سال دوم، شماره دوم، صص ۳-۲۶

- ۱۹) خرمشاد، محمدباقر، مرادخانی، حمید (۱۳۹۴)، بررسی جایگاه قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران بر اساس الگوی سوات، فصلنامه علمی، پژوهشی، رهیافت انقلاب اسلامی، سال نهم، ش ۳۳
- ۲۰) دهقانی فیروزآبادی، سید جلال (۱۳۹۱). سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. چاپ چهارم. تهران: سمت.
- ۲۱) دهشیری، محمدرضا (۱۳۸۰)، درآمدی بر نظریه سیاسی امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی
- ۲۲) راجی، سامان (۱۳۹۷). مقایسه تطبیقی فرهنگ ملی کشورهای مختلف دنیا از منظر مدل فرهنگی شش بعدی هافستد، پنجمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی: تهران
- ۲۳) رحمان سرشت، حسین، دیگران، نقش فرهنگ ملی در پیوستن شرکت‌های ایرانی به شرکت‌های فراملی، مدیریت کسب و کارهای بین‌المللی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و بازرگانی دانشگاه تبریز، سال اول، شماره ۱، صص ۲۴-۱
- ۲۴) رؤفی، محمود، (۱۳۸۹) دین و ارتباطات، سال هفدهم، شماره اول و دوم، بهار و تابستان، صص ۹۱-۱۱۲ مربوط به هویت دینی
- ۲۵) زارعی، بهادر و دیگران (۱۳۹۰)، اصل تمامیت ارضی از دیدگاه جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۸. ص ۲۳۶
- ۲۶) شکوری، ابوالفضل، وزیریان، امیرحسین (۱۳۹۸) ارزیابی قدرت منطقه‌ای ایران معاصر، مقایسه پهلوی دوم و جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه، ژئوپلیتیک، سال ۱۵ شماره سوم، صص ۷۵-۳۵
- ۲۷) صادقی، احمد (۱۳۸۷)، تبارشناسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، جایگاه هویت، فرهنگ و تاریخ، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۲۲، ش ۲
- ۲۸) صفوی، سید حمزه (۱۳۸۹)، کالبدشکافی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، چاپ دوم، تهران انتشارات دانشگاه امام صادق.
- ۲۹) طارمی، کامران (۱۳۸۲)، تحلیلی بر نقش موشک‌های بالستیک در دکترین دفاعی ایران، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۵۹، صص ۱۷۹-۱۹۴
- ۳۰) عابدی، حمید (۱۳۸۵)، رسوم آیینی و ارزش‌های اخلاقی، حدیث زندگی، سال ششم
- ۳۱) عباسی سمنانی، علیرضا (۱۳۹۲)، موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در مناسبات قدرت منطقه‌ای و جهان، فصلنامه اطلاعات جغرافیایی، دوره ۲۲، شماره ۸۶.
- ۳۲) عزتی، عزت‌الله. (۱۳۸۰)، ژئوپلیتیک، تهران: انتشارات سمت،

- ۳۳) فیرحی، داود (۱۳۹۳) **فقه و سیاست در ایران معاصر**. جلد اول، تهران: نشر نی. پژوهشکده مطالعات راهبردی
- ۳۴) قنبر لو، عبدالله (۱۳۸۸). **مفهوم و ماهیت قدرت منطقه‌ای**، فصلنامه مطالعات راهبردی، ش ۴۶
- ۳۵) کاوسی، مریم (۱۳۹۴)، **میراث روایی**. تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
- ۳۶) کارگر، رحیم (۱۳۹۲)، **مهدویت و جایگاه آن در چشم‌انداز فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (رویکرد پژوهشی)**، فصلنامه انتظار موعود، سال ۱۳، شماره ۴۰
- ۳۷) کتابی، امیرعلی، نباتیان، محمد اسماعیل (۱۳۹۸)، **مؤلفه‌های قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران**، فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌نامه انقلاب اسلامی، سال نهم شماره ۳۳-صفحات ۱۱۳-۱۳۰
- ۳۸) کریمی، مصطفی و دیگران (۱۳۸۸)، **راه و راهنما شناسی، مبانی اندیشه اسلامی ۳**، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه‌الله علیه)
- ۳۹) گنجی، محمدحسن (۱۳۸۰)، **تقریظ**، در ترجمه سید حسن صدوق ونینی در: **کلیدهای ژئوپلیتیک**، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۴۰) گل کرمی، عابد و دیگران (۱۳۹۷)، **تبیین ژئوپلیتیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**، با تأکید بر قابلیت‌های ژئواکونومیک، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال هجدهم، شماره ۴۹-صص ۳۷-۵۷
- ۴۱) گودرزی، حسین (۱۳۸۵)، **مفاهیم بنیادین در مطالعات قومی**، تهران: انتشارات تمدن ایرانی
- ۴۲) مبینی دهکردی، عبدالله (۱۳۹۴)، **راهبردهای فرهنگی: مکتب فکری، الگوی تحلیلی فرهنگ و مدل طراحی راهبرد**، شهرکرد: نشر مقاومت
- ۴۳) محمد زاده، توحید (۱۳۹۷)، **ویژگی‌های قدرت منطقه‌ای و تطبیق آن با شرایط جمهوری اسلامی ایران**، تحریریه نشریه همشاگردی
- ۴۴) موسوی زاده، علیرضا، جاودانی مقدم، مهدی (۱۳۸۷)، **نقش فرهنگ ملی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**، دانش سیاسی، سال چهارم، ش ۲-صص ۱۸۷-۲۲۵
- ۴۵) مجتهدزاده، پیروز (۱۳۹۰)، **جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی**، تهران: انتشارات سمت
- ۴۶) مجتهد زاده، پیروز (۱۳۸۱)، **جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی**، تهران: سمت
- ۴۷) میرمحمدی، داود (۱۳۸۳)، **گفتارهایی درباره هویت ملی در ایران**، تهران: موسسه مطالعات ملی

۴۸) میرزایی، سیدحسن، مدنی، سید مصطفی، (۱۳۹۶)، بررسی ساختار قدرت در منطقه غرب آسیا با تأکید بر ۵ کشور پیرامون (بحرین، قطر، امارات، کویت، عمان)، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین الملل دانشگاه آزاد اسامی واحد شهرضا-شماره ۳۳ صص ۳۱-۶۶

۴۹) نخعی، هادی (۱۳۷۶)، توافق و تزاخم منافع ملی و مصالح اسلامی، بررسی تطبیقی سیاست خارجی دولت‌های ملی و اسلامی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی

۵۰) یزدانی، عنایت‌الله، قاسمی، مصطفی، سلطانی، محمدجواد (۱۳۹۴) مردم‌سالاری دینی: قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال پنجم، شماره ۱۲، صص ۱۱۷-۱۴۸

بیانات:

مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری ۱۳۷۲/۵/۱۲ قابل دسترسی در
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2678>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

